

Litteratur og samfunn

Sven Morens skjønnlitterære bok Storskogen (1904) i et litteratursosiologisk perspektiv, med hovedfokus på samfunnet i litteraturen.

Helene Aarem

Masteroppgave i nordisk, særlig norsk, litteratur og språk
Lektor- og adjunktprogrammet

UNIVERSITETET I OSLO

Vår 2013

Litteratur og samfunn

Sven Morens skjønnlitterære bok *Storskogen* (1904) i et
litteratursosiologisk perspektiv, med hovedfokus på
samfunnet i litteraturen

© Helene Aarem

Vår 2013

Litteratur og samfunn. Sven Morens skjønnlitterære bok *Storskogen* (1904) i et litteratursosiologisk perspektiv, med hovedfokus på samfunnet i litteraturen

Helene Aarem

<http://www.duo.uio.no/>

Trykk: Reprosentralen, Universitetet i Oslo

Sammendrag

Forfatteren Sven Moren (1871-1938) og hans bok *Storskogen* (1904) har i liten grad vært i søkelyset til studenter og forskere. I denne oppgaven har målet vært å analysere *Storskogen* i et litteratursosiologisk perspektiv, med hovedfokus på samfunnet i litteraturen. Gjennom litteratursosiologene Lars Furuland og Johan Svedjedals teorier i *Litteratursociologi* (1997), har jeg undersøkt forholdet mellom litteratur og samfunn i Morens verk. Oppgaven er strukturert etter Svedjedals inndeling av litteratursosiologien i tre hovedområder.

Innenfor kapittelet «Litteratursamfunnet» har jeg sett på hvordan *Storskogen* ble formidlet av forlaget Aschehoug, mottatt av lesere og kritikere og vurdert i litteraturhistorier.

Undersøkelsene viser at *Storskogen* kom i en rekke opplag frem til 1975, og at boka ble godt mottatt av kritikere og litteraturhistorikere. Litteraturhistorisk blir Moren kategorisert som landsmålsforfatter, nyrealist og heimstaddikter med nyromantiske trekk. Aschehoug gir ikke eksplisitt uttrykk for målgruppe i markedsføringen av *Storskogen*, men kritikere mener boka har en særlig evne til å gripe ungdom. Verket ble utgitt som skoleutgave hele syv ganger, og dette peker mot at forlaget mente det var en passende ungdomsbok. De mange kritikernes gode omtaler vitner imidlertid om at leserne var betydelig mer variert i bakgrunn og livserfaring, og at *Storskogen* appellerte til mange. I dag er boka lite populær, noe manglende tilgjengelighet i bokhandlere og lite utlån hos bibliotek, og til dels lite oppmerksomhet i litteraturhistorier, vitner om.

I kapittelet «Samfunnet i litteraturen» har jeg foretatt en nærlesning av *Storskogen*, og trukket paralleller mellom samfunnet i verket og virkeligheten. Kritikere har ment at Moren skildrer hjembygda Trysil i litteraturen, og i *Storskogen* skriver han om en skogsbygd som på flere måter likner Trysil. Forfatteren har fått betegnelsen realistisk heimstaddikter vel påskrevet. I *Storskogen* skildrer Moren et samfunn som kan tolkes som en speiling av virkeligheten. Han gir ikke eksplisitt uttrykk for hvor eller når handlingen i boka finner sted, men en kan ut ifra den litterære analysen konkludere med at han skriver om en østlandsk skogsbygd i perioden 1870- til 1890- årene i norsk historie. Arbeidsliv og sysselsetting, politikk og samfunnsstyring, tro og religion, samfunnsklasser og kjønnsroller, økonomiske forhold og kultur og kommunikasjon i *Storskogen*, skildrer Moren på realistisk vis. I analysen av verket innenfor de nevnte samfunnskategoriene, har jeg brukt faglitteratur om samfunnet i Norge på slutten av 1800-tallet som referanse, for å kunne trekke paralleller mellom litteratur og samfunn. Gjennom dette har jeg på en tydelig måte vist at Moren gjennomgående er svært realistisk og virkelighetstro, men at han også på visse områder lar fiksjonen og fantasien få spille inn.

I «Samfunnet i litteraturen» viser jeg at Morens skildringer i *Storskogen* av økonomiske opp- og nedgangstider, skogspekulasjon og kapitalisme, har paralleller til den økonomiske situasjon som var i mange skogsbygder, som Trysil, i 1870- til 1890-årene. Moren gir svært realistiske bilder av skogsarbeidets karakter i boka, og viser at han har førstehåndskjennskap til arbeidet. Kristendommens livssyn og tradisjoner, og kulturen i en skogsbygd med musikk, dans og markeder, skildrer han tilsvarende med autentisitet. Det politiske klima og samfunnsstyringen i *Storskogen*, med eksplisitte referanser til Venstre, Jaabæk, Johan Sverdrup, Unionen, Stortinget og herredsstyret, har klare paralleller til 1880-årenes Norge. Samfunnsskissene og kjønnsrollene som gir sitt utslag i samfunnslivet i verket, fremstår også som speilinger av virkeligheten. Gjennom det vekslende fortellerperspektivet i boka og intertekstualitet skapes inntrykket av troverdighet og virkelighetssannhet. I kontrast til de realistiske skildringene i boka, står Morens poetiske miljøskildringer og flate personkarakteristikker.

Sven Moren gir uttrykk for sine personlige verdier og livssyn i *Storskogen*, og dette er undersøkt i kapittelet «Litteraturen i samfunnet». Forfatteren viser sin kritikk mot kapitalisme, spekulasjon, bykultur, utvikling og industrialisme. Motsatt opphøyer han bonden, bondekulturen, ættesamfunnet og slektsgården, og han holder fast ved et patriarkalsk bondesamfunn fra fortiden. Som vist i kapittelet kan *Storskogen* ha en særlig appell på bestemte lesergrupper. Motivet, tematikken og ideologien i boka har vært identitetsskapende for lesere fra skogsbygder og distrikts-Norge. Verket er skrevet på landsmål, et mulig uttrykk for Morens påvirkning av strømninger i tiden, og språket kan appellere til folk bosatt i typiske landsmålsområder mer enn riksmålsområder. I *Storskogen* gir Moren uttrykk for en rekke verdier som er forenlige med det den frilynte ungdomsrørsla stod for, og han nevner eksplisitt ungdomslag i boka, og det kan forklare hvorfor verket har hatt en appell på ungdom. En kan ikke utelukke at Moren hadde et ønske om å være holdningsskapende og påvirke gjennom språket og fokus på ungdomslag i verket, da han var landsmålsforkjemper og ungdomsrørslas mann. *Storskogen* fremstår, fra et litteratursosiologisk perspektiv, som en rik kulturhistorisk kilde, men en må ta i betraktning at forfatterens ideologi kan stå i veien for realisme på visse områder. Ideologiene er imidlertid også en side ved bokas relasjon til samfunnet.

Forord

Arbeidet med forfatteren Sven Moren og hans forfatterskap har vært givende og lærerikt. Det har gitt meg innsikt i litteraturens verdi som kulturhistorisk kilde, samtidig som jeg har fått et vindu inn til tidligere generasjoners historie. Arbeidet har vært krevende, men også fantastisk morsomt. Takk til veileder Ingeborg Kongslien for gode råd og gjennomlesninger av mine i overkant lange utkast. En takk må også rettes til mine kjære og nære som har holdt ut med meg når arbeidet har vært altomfattende. Det er ekstra hyggelig å kunne rette en siste takk til en institusjon som stod Sven Moren nær. Moren var initiativtaker til etableringen av Trysil folkebibliotek, og jeg vil takke de dyktige bibliotekarene ved biblioteket for god hjelp.

Oslo, mai 2013

Helene Aarem

Innholdsfortegnelse

Kapittel 1. Innledning.....	1
Presentasjon av prosjektet. Problemstilling og tilnæringsmåte	1
Presentasjon av forfatter, forfatterskap og verk	3
Teori og metode. Litteratursosiologien som forskningsfelt	5
Kapittel 2. Litteratursamfunnet	8
Forlag, utgivelser og markedsføring	8
<i>Storskogens</i> resepsjon	10
Sven Moren og <i>Storskogen</i> i litteraturhistorien	13
Kapittel 3. Samfunnet i litteraturen.....	17
Tid, sted og miljø i <i>Storskogen</i>	17
Arbeidsliv og sysselsetting.....	19
Økonomiske forhold	22
Politikk og samfunnsstyring.....	24
Tro og religion.....	28
Samfunnsklasser og kjønnsroller	30
Kultur og kommunikasjon	34
Realisme og samfunnspeiling i <i>Storskogen</i>	35
Kapittel 4. Litteraturen i samfunnet	38
Grunnsyn og ideologi i <i>Storskogen</i>	38
<i>Storskogen</i> og Sven Morens innflytelse	42
Fremtidshåp og budskap i slutten av <i>Storskogen</i>	45
Kapittel 5. Avslutning	47
Litteraturliste	51
Aviser	55
Internett	56

Kapittel 1. Innledning

Presentasjon av prosjektet. Problemstilling og tilnæringsmåte

I 1904 ble Sven Morens bok *Storskogen* utgitt. Boka er representativ for Morens forfatterskap, og gir et autentisk bilde av virkeligheten. I denne masteroppgaven skal jeg undersøke relasjonen mellom litteratur og samfunn. Originalutgaven av *Storskogen* vil bli analysert og tolket med et litteratursosiologisk perspektiv. Sitater fra boka blir i oppgaven referert til med sidetall. Lars Furuland og Johan Svedjedals litteratursosiologiske arbeid i *Litteratursociologi* (1997) utgjør teorigrunnlaget i analysen. Forskningsfeltet vil belyses utførlig i delen om teori og metode i dette kapittelet. Svedjedal (1997) deler litteratursosiologien inn i tre hovedområder, og i tråd med denne inndelingen har oppgaven en tredelt struktur. I kapittelet «Litteratursamfunnet» er interessen rettet mot hvordan *Storskogen* ble formidlet av forlag og mottatt av lesere, kritikere og litteraturhistorikere. Undersøkelser av verkets resepsjon kan synliggjøre dets posisjon i samfunnet, og samtidig gi et bilde av miljøet og forholdene boka ble til i. *Storskogens* betydning i samfunnet vil være fokuset i kapittelet «Litteraturen i samfunnet». Formidler Moren bestemte verdier eller ideologier i verket, og hvilken innflytelse har dette eventuelt på leseren?

Hovedfokuset i oppgaven er det litterære verket *Storskogen*, og i kapittelet «Samfunnet i litteraturen» vil jeg foreta en litterær analyse av boka. I litteratursosiologisk forskning har det litterære verket ofte blitt viet mindre oppmerksomhet enn forhold som angår bokmarked, forlag og resepsjon. Furuland (1997) mener det er nødvendig med tekstanalyser innenfor forskningsfeltet, og i tråd med dette vil *Storskogen* bli undersøkt grundig i oppgaven, med utgangspunkt i problemstillingen: Hva er karakteristisk for samfunnet Moren skildrer i *Storskogen*, og hvilke paralleller kan en trekke til virkeligheten? Innenfor kategoriene tid, sted og miljø, arbeidsliv og sysselsetting, økonomiske forhold, politikk og samfunnsstyring, tro og religion, samfunnsklasser og kjønnsroller og kultur og kommunikasjon, analyseres karakteristiske trekk ved samfunnet i boka. Et komparativt perspektiv anvendes, og det vil kontinuerlig bli trukket paralleller mellom *Storskogen* og virkeligheten. Ved å se samfunnet i boka i relasjon til kilder om samfunnsforholdene i Norge på slutten av 1800-tallet, kan realismen i Morens skildringer fremtre. Samfunnsbildet i verket er i fokus, men motiv, tematikk, struktur, språk, miljø- og personschildringer og andre tekstlige forhold, vil naturligvis også vies oppmerksomhet. Til slutt i kapittelet vurderes *Storskogens* realisme og samfunnsavbildning i et eget avsnitt.

En bred litteraturforskning, i Svedjedals (1997) forståelse av begrepet, vil prege oppgaven, da sammenhenger mellom samfunnet i litteraturen og virkeligheten tolkes og

forklares. Det vil, i tråd med litteratursosiologisk teori, bli benyttet både kvalitative og kvantitative metoder, med overvekt av kvalitative. De kvantitative metodene synliggjør større mønstre og tendenser, mens de kvalitative avdekker «... diktarnas vittnesbörd om hur människor har reagerat under samhällsomvandlingarna» (Furuland, 1997, s. 25). Til grunn for oppgaven ligger et, med Furulands (1997) terminologi, bredt samfunnsbegrep, og *Storskogen* vil ses i relasjon til det totale miljøet det står i forhold til. Et overordnet bilde av verkets forbindelser til samfunnet søkes, og med oppgavens formkrav vil det derfor ikke være hensiktsmessig og ta i bruk teorier utover det Svedjedal og Furuland presenterer som litteratursosiologiens kjerne i *Litteratursociologi* (1997). Metoder og teorier litteratursosiologien låner fra andre forskningsfelt, som for eksempel spesifikke realisme- og speilingsteorier, vil av denne grunn ikke bli benyttet i oppgaven, selv om mange av dem kan kaste lys over litteraturens relasjon til samfunnet. Til gjengjeld kan analysen vise den komplekse tilknytningen *Storskogens* har til samfunnet på ulike nivåer. Oppsummert søkes det overordnede og sammensatte bildet i oppgaven, fremfor det avgrensede og detaljerte.

Forfatteren Sven Moren og hans verk *Storskogen* har fått lite oppmerksomhet i litteraturforskningen. I elektroniske registre, som *Bibliografi over norsk litteraturforskning* og *BIBSYS*, er totalt fire masteroppgaver om ham oppført. E. I. Bakken ser i hovedoppgaven sin fra 1977 på Morens selvbiografiske roman *Gardguten og spelemannen* (1936), mens H. V. Wergelands oppgave fra samme år tar for seg hans barnebøker *Den store tømmerdrifta* (1909) og *Dei morlause gutane i Skardfjellet* (1915), og novellesamlinga *Aust or markom* (1909). I 1975 analyserte F. J. Engesæth Morens *Styrkeprøve* (1929) med fokus på realisme. Perspektivet skriver seg inn i en litteratursosiologisk tradisjon, men Engesæth anvender et smalere samfunnsbegrep og litteratursosiologisk perspektiv enn det jeg gjør i denne oppgaven. T. Espe undersøker i sin hovedoppgave fra 1976 Morens tematisering av arbeidskonflikter i mellomkrigstiden. Ingen av oppgavene som har blitt skrevet om Moren har *Storskogen*, eller den perioden av samfunnslivet som skildres her, som forskningsobjekt.

Gjennom årenes løp har det generelt blitt skrevet lite om Sven Moren, og det finnes få biografier om ham. Sigurd Haraldseids *Gardguten og spelemannen. Sven Morens liv og dikting* (1946) og Halldis Moren Vesaas' *Sven Moren og heimen hans* (1951), er av de større verk som belyser livet og litteraturen til Sven Moren. I litteraturhistorier vies Moren i varierende grad oppmerksomhet, noe den videre analysen vil vise. *Storskogen* blir ofte nevnt i fremstillinger av forfatteren, men større avhandlinger eller forskningspublikasjoner om boka, finnes ikke. Et unntak er Gunnar Furulands korte artikkel «En prästgestalt i Sven Morens bok `Storskogen`» fra *Syn og Segn* (1932). Det er på tide å rette oppmerksomheten mot *Storskogen*, som i en årrekke

var en del av kulturen i Norge, men som har fått lite litteraturvitenskapelig oppmerksomhet. Det at verket i liten grad har vært under forskerens lupe, gjør dette mastergradsprosjektet interessant og, fra mitt ståsted, nyskapende.

Presentasjon av forfatter, forfatterskap og verk

Sven Moren (1871-1938) var fra gården Mora i Trysil, hvor han bodde mesteparten av sitt liv. Moren var familiemann, storbonde, skogbruker, forfatter, målmann, folkevekker og samfunnsmenneske. Han var sterkt samfunnsengasjert, både lokalt og nasjonalt, gjennom hele livet. Moren tok initiativ og engasjerte seg aktivt i etableringen av Trysil Folkebibliotek, Trysil Bygdetun, Trysil Mållag, bygdeboka *Trysil-boka*, ungdomslaget Trysil-Knut, Trysil ungdomsforening og fylkeslaget Trysil ungdomsforbund (senere Trysalir). Han var med i styret, som formann og styremedlem, i Noregs Ungdomslag i en årrekke, og han var en landskjent taler for organisasjonen. Moren var også formann i Norsk bokmannslag, medlem av Det litterære råd, styremedlem i Norsk Måldyrkingslag, initiativtaker til Austmannalaget i Elverum, styreformann i Per Væringsaasens nasjonalfond og medlem av representantskapet for «Norden». Morens mange verv er et konkret uttrykk for hans samfunnsengasjement.

I 1895 debuterte Sven Moren med diktsamlingen *Vers*. To år senere fikk han utgitt nok en diktsamling, *Hildring*. Før *Storskogen* ble utgitt i 1904 hadde Moren fått både større og mindre fortellinger og dramaer utgitt. *Storskogen* blir regnet som forfatterens gjennombruddsroman, og er starten på ættesagaen som fortsatte med *Garden og bygda* i 1924. I 1925 kom den tredje boka i romanserien, *Grøndalskongen*, og det siste verket, *Vegaskile*, ble utgitt i 1926. Romanserie var en sjanger i tiden, og det er ikke umulig at Moren, i tråd med litteratursosiologisk teori, fikk inspirasjon til å skrive romanverket om Breiby-slekta fra andre serie-forfattere. I sitt forfatterskap beveget Moren seg mellom flere sjangre. Dikt, små og store fortellinger, dramaer, romaner, skildringer, barnebøker og erindringer er sjangre som er representert blant hans skjønnlitterære verk. Artikler og bøker innenfor sakprosa-sjangeren finner en også signert Sven Moren. For ungdomsrørsla skrev Moren taler, sanger, artikler, historier, dramaer og bøker. I tillegg publiserte han tekster innenfor både skjønnlitteraturen og sakprosaen i aviser og tidsskrifter.

I Morens ættesaga finner handlingen sted i et tradisjonelt bondesamfunn, og i skildringenes sentrum er gården og slekta Breiby. I *Storskogen* truer skogspekulasjon og kapitalisme storbonden Stor-Hakko og resten av bygdesamfunnet. Det er i starten av boka gode tider i skogsbygda, og Stor-Hakko på Breiby styrer både gården og samfunnet. Økonomiske nedgangstider rammer ham imidlertid sterkt, da han har spekulert familiens økonomiske trygghet i et trelastfirma. Han mister slektsgården til svindleren og spekulanten Nils Berger. I *Storskogen*

viser Moren konsekvensene av kapitalisme, materialisme og ofring av sunne bondeverdier. I den neste boka i romanserien, *Garden og bygda*, er det Stor-Hakkos yngste sønn, Vesl-Hakko på Breiby, som er i handlingens fokus. Industrialisme, som har en relativt liten plass i *Storskogen*, truer samfunnet. Moren skildrer motsetninger mellom bonden og arbeideren, og har et negativt syn på arbeiderne og deres foreninger. I boka slutter Vesl-Hakko seg til ungdomslaget i bygda, et lag som skildres med positivitet allerede i *Storskogen*.

I *Grøndalskongen*, bok tre i sagaen, har Vesl-Hakko blitt drevet fra slektsgården Breiby av broren Paal, og han bygger seg et hjem i Grøndalen. Vesl-Hakko representerer i denne boka, som i de foregående, sunne bondeverdier, i kontrast til broren Paals spekulasjon og bykultur. Som i *Garden og bygda* er motsetningene mellom bonden og arbeideren et hovedmotiv i verket. Moren gir uttrykk for at de sosiale klassene i samfunnet er riktige, og skildrer den sosiale situasjonen idyllisk. I siste bok i serien, *Vegaskile*, finner spekulanten Paal Breiby veien tilbake til ætten. Moren viser i alle bøkene i romanserien at det er hos ætten framtida ligger. Han fokuserer i de tre siste verkene på arbeidskonflikter, arbeidsorganisering og klassestrid, og gjennomgående utvikler han et mistroisk syn på arbeidsfolk, og opphøyer bonden, i forfatterskapet. Fra et litteratursosiologisk perspektiv, er det i ættesagaen om Breiby-slekta mange paralleller til virkeligheten.

I sitt skjønnlitterære forfatterskap skriver «skogdikteren» (*Østlendingen* 11.10.1958) Sven Moren om samfunn hvor skogen står sentralt i innbyggernes liv og virke. Bøkene har en gjennomgående likhet hva gjelder motiv og tematikk. Handlingen i dem er lagt til en skogsbygd på Østlandet, som likner forfatterens hjembygd Trysil, og skildringene av samfunnsliv og kultur fremstår som realistiske. Morens verdier og ideologiske oppfatninger kommer, fra en litteratursosiologs synsvinkel, til uttrykk i hans diktning, både stilmessig og i verkenes motiv, tematikk og budskap. Gjennom arbeidet i ungdoms- og mållag, og på eget initiativ, kjempet Moren for landsmålet, og det at hans litterære verk er skrevet på dette målspråket, kan tolkes som et uttrykk for hans verdisyn. Den frilynte ungdomsrørsla stod Moren nær, og han hadde personlig mange av de verdier som bevegelsen frontet. I litteraturen, aviser og taler kjempet Moren for den norske kultur, bondekulturen, og han opphøyet bonden og ætten. Han var, ifølge Geir Vestheim i *Norsk litterær årbok* (1978), «... bondenasjonalist med rot i Venstre-tradisjonen frå slutten av 1800-talet...» (s. 29). Moren mente bøndene skulle være den ledende samfunnsklassen i Norge, og han var kritisk til byfolk og bykultur. Det patriarkalske klassesdelte storbondesamfunnet står sterkt som ideal i hans litterære verk.

Teori og metode. Litteratursosiologien som forskningsfelt

I *Litteratursociologi* skriver Johan Svedjedal at begrepet litteratursosiologi de siste femti årene har fungert som «... en internasjonell paraplyterm for forskning kring relationerna mellom litteratur och samhälle...» (1997, s. 70). Innenfor litteratursosiologien studerer en litteraturen som sosialt fenomen, system og institusjon i samfunnet. Termen litteratursosiologi er et overordnet litteraturteoretisk begrep. Forskningsretningen bærer preg av materialisme, da en forklarer diktverk ut i fra ytre forhold som «... samhøllslaget, författarens levnadsvillkor, förhållanden på bokmarknaden, osv.» (Svedjedal, 1997, s. 77). En mener forfattere og litterære verk er formet av ytre og materialistiske vilkår. Wendy Griswold ser i *Litteratursociologi* på forskningsretningen som et ikke-felt, da det ikke er organisert rundt sentrale spørsmål eller debatter som et skikkelig felt bør. Lars Furuland og Johan Svedjedal mener i den samme boka at litteratursosiologien er et tydelig felt, med høy grad av fleksibilitet, men også med sine bestemte metoder og grunntanker.

I Skandinavia, og da særlig i Sverige, har litteratursosiologisk forskning stått sterkt de siste femti årene. Svenskene Furuland og Svedjedal fremstår som noen av de fremste forskerne på området i Norden, og det er derfor teorigrunnlaget i denne oppgaven er deres forskning. Svedjedal (1997) mener behovet for litteratursosiologien som en tydelig forskningsretning oppstod i mellomkrigstiden, da litteraturvitenskapen satte samfunnsperspektivet i bakgrunnen. I *Det litterære system i Norge. En litteratursosiologisk innføring* (1986) skriver Trond Andreassen at norske litteraturforskere begynte å interessere seg for litteraturen som sosialt fenomen i 1970-årene. Litteratursosiologien vokste frem og utfordret etablerte nykritiske og historisk-biografiske forskningstradisjoner. Termen litteratursosiologi har, ifølge Svedjedal, forandret innhold og betydning gjennom årenes løp i et internasjonalt perspektiv. En forklaring på dette er at forskningsretningen ikke har vært institusjonalisert i utlandet på samme måte som i Skandinavia. Internasjonalt har litteratursosiologisk forskning ofte blitt bedrevet under andre begreper og kategorier, som kulturstudier, kultursosiologi, bokhistorie, narratologisk leseforskning, resepsjonsforskning og marxistisk litteraturforskning. Svedjedal påpeker imidlertid at ingen av de nevnte spesialområdene sammenfaller helt med litteratursosiologien.

«Litteratursociologins forskningsområde är mycket brett: samspelet mellan litteratur och samhälle.» (Furuland og Svedjedal, 1997, s. 7) Forskningsfeltet er vidt, da retningen i tillegg til fokuset på det litterære verket er opptatt av litteraturens produksjons- og distribusjonsvilkår, og konsumpsjonen av den. Gjennom litteratursosiologisk forskning kan en derfor ofte få et mer sammensatt og nyansert bilde av samfunnet og virkeligheten enn ved en ren litterær analyse. I *Storskogen* skildrer Sven Moren et samfunn, og med et litteratursosiologisk perspektiv kan en drøfte hva som er karakteristisk ved dette samfunnet, og trekke paralleller mellom samfunnet i

litteraturen og virkelighetens samfunn. Ved å fokusere på forhold som gjelder forlag, resepsjon og forfatterutvikling, vil en se at verkets utforming og eksistens er et produkt av samfunnet. Å undersøke bokas mulige budskap, ideologiske grunntanker eller leserpåvirkning kan gi et bilde av hva forfatteren vil med boka, og dette kan videre settes i sammenheng med samfunnslivet. En litteratursosiologisk lesning av *Storskogen* vil synliggjøre alle de relasjoner verket har til samfunnet på ulike plan, og hvordan samfunnet har virket inn som en avgjørende kraft på boka. I tillegg til et bredt forskningsområde, karakteriserer et vidtfavnende litteraturbegrep litteratursosiologien. Det er ingen estetiske grenser for valg av studieobjekt, og forskningen på feltet bærer preg av estetisk relativisme. Som en konsekvens av dette, har også marginalisert og «glemt» litteratur fått oppmerksomhet i litteratursosiologisk forskning. Morens *Storskogen* er et verk som få i dagens yngre generasjon kjenner til, og gjennom litteratursosiologiske perspektiver kan verket nå få fornyet oppmerksomhet.

Litteratursosiologien er ikke en bestemt forskningsmetode, men en samlebetegnelse for en spesiell interesseretning som benytter seg av ulike teorier og metoder. Innenfor feltet benyttes ofte teorier utviklet av andre forskningsretninger, og tverrfaglighet karakteriserer derfor forskningsområdet. Speilingsteorier, realismeteorier og andre sosiopoetiske modeller har en lang tradisjon innenfor litteratursosiologisk forskning. På feltet finner en impulser fra historie, samfunnsvitenskaper, kulturstudier, etnologi og sosialpsykologi. Svedjedal mener litteratursosiologiens navn i seg selv peker mot retningens interdisiplinære karakter, da det er sammensatt av «litteratur» og «sosiologi». Til tross for en tverrfaglig tendens, er litteratursosiologien «disciplinspecifik» (Svedjedal, 1997, s. 72), noe utviklingen av spesifikke litteratursosiologiske modeller og teorier vitner om. Morens *Storskogen* kan leses og undersøkes i et litteratursosiologisk perspektiv med teorier og modeller hentet fra andre forskningsretninger som utgangspunkt. I denne oppgaven søkes imidlertid det helhetlige samfunnsbildet som boka står i forhold til, og da vil det ikke være hensiktsmessig å ta i bruk spesifikke teorier eller metoder fra andre forskningsområder, selv om dette med hell kan gjøres i litteratursosiologisk forskning. Oppgaven vil til tross for dette bære preg av forskningsfeltets interdisiplinære karakter, da det i den litterære analysen vil bli benyttet kilder av historisk, samfunnsvitenskapelig og kulturhistorisk karakter.

«Utan den verklighetskildrande dikten skulle vi veta oändligt mycket mindre om mentalitet, vanor och konventioner i olika sociala skikt...» (Furuland, 1997, s. 25). Furuland og Svedjedal (1997) ser på litteratursosiologien som en historisk vitenskap, eller som en forskningsretning med et historisk perspektiv. For litteratursosiologer er litteraturen kildemateriale for «... kultur-, religions- och socialhistoria» (Furuland, 1997, s. 24). Ved å

betrakte Sven Morens verk *Storskogen* som en historisk kilde, vil en kunne få innblikk i samfunnsforholdene og levevilkårene på slutten av 1800-tallet. Dette er en kilde som kan gi et annet og muligens mer levende bilde av livet og samfunnet enn det fagbøker og samfunnsfaglige artikler kan gi. «Redan texterna själva är ett enastående primärmaterial för sociologiska och ideologiska undersökningar med historiska dimensioner.» (Furuland, 1997, s. 19) Oppfatningene om litteraturens verdi som samfunnsskildring veksler, ifølge Furuland, med tiden og mellom ulike forfatterskoler og litterære retninger. Furuland viser til Tingsten, og hans mening om at «... själva politikens och samhällslivets myller och rikedom fångas ofta säkrare genom obundna litterära skildringar än i dokumenterade och strängt sakliga undersökningar» (1997, s. 25). Furuland påpeker at en ved bruk av et litterært verk som historisk kilde må behandle verket som en fortellende kilde, og at en må se det i forhold til andre kilder.

Litteratursosiologens oppgave er «... att systematiskt analysera relationerna mellan skönlitteratur och samhälle» (Svedjedal, 1997, s. 73). For å tydeliggjøre hva dette innebærer deler Svedjedal forskningsområdet inn i tre underområder, «Samhället i litteraturen», «Litteraturen i samhället» og «Litteratursamhället» (1997, s. 72-74). Innenfor «Samhället i litteraturen» er litteratursosiologen opptatt av hva som er karakteristisk for samfunnet som blir skildret i litteraturen, og hvordan litteraturen avbilder eller omtolker virkeligheten. Litteraturens funksjon og virkning, og mulige agendaer, ideologier eller ideer i verket, er litteratursosiologens fokus i «Litteraturen i samhället». Ved forskning på «Litteratursamhället» er en opptatt av litteraturens ytre vilkår, som bokmarkedets utvikling, litteraturens resepsjon og forlags- og bibliotekhistorie. Svedjedals inndeling viser på en oversiktlig måte litteratursosiologiens hovedområder, og oppgaven vil i det følgende derfor struktureres etter den samme tredelingen.

Kapittel 2. Litteratursamfunnet

Litteratursosiologen som forsker på litteratursamfunnet undersøker forhold som gjelder boktrykking, forlag, publisering, resepsjon og bokmarked. Forfatterens profesjonelle vilkår er under lupen, og forskeren kan ofte detaljert vise hvordan samfunnet har satt sitt preg på forfatteren og det litterære verket. I *Litteratursociologi* (1997) peker Furuland på at «litteratursamfunnet» er et område som er nært forbundet med forskningsfeltet bokhistorie, og i blant betraktes bokhistorien som en del av litteratursosiologien. Begge felt er opptatt av produksjon og spredning av bøker, men bokhistorien skiller seg fra litteratursosiologien ved at det er «...- en inriktning som i mycket betyder litteratursociologi minus textanalysen» (Svedjedal, 1997, s. 71). Undersøkelser av litteratursamfunnet kan for bokhistorien være et mål i seg selv, mens litteratursosiologien vil knytte undersøkelsene til det litterære verket, og til spørsmål som gjelder forholdet mellom litteratur og samfunn.

Forlag, utgivelser og markedsføring

Sjølv trudde eg at eg kom i eit stort ærend, for eg bar eit diktverk med meg i lumma. Og eg tok til aa gaa kring og banka paa dørene til forlagi. Men so snart dei saag, at det eg kom med var laga paa bondebygdi, og bore fram paa bondemaal, so small dørerne i, og eg stod einsleg i den svarte bygata og kjende meg heller lite moda.

(Indtrøndelagen, 20.10.1917)

Sven Moren sleit med å få utgitt sitt første verk, *Vers* (1895), og i Kristiania hadde han ikke lykken hos forlagene. Forleggeren Helge Væringsaasen på Alfarheim bokhandel i Elverum ble hans redning, og Alfarheim utga Morens seks første bøker. I 1901 utga Olaf Norlis forlag i Kristiania Morens drama *Hvilens vande*. Forlaget gjorde en viktig innsats for nynorsk litteratur, og det er derfor ikke underlig at målmannen Sven Moren fant veien til Norli. Moren vender imidlertid tilbake til forlaget som utga hans første bøker, og Alfarheim utgir *Arven* i 1902. To år senere kom Morens neste bok, *Storskogen*, men denne gang var det Aschehoug i Kristiania som stod bak utgivelsen. *Storskogen* fra 1904 var starten på et langt samarbeid mellom Moren og forlaget. Aschehoug står bak Morens førsteutgivelser og mange opplag fra 1904 til han avsluttet sitt forfatterskap med *Møte og minne* i 1938. Forlaget, som ble grunnlagt i 1872, markerte seg i tiden, og vokste seg etter hvert til å bli et ledende forlag i Norge.

Nettum skriver i *Norges litteraturhistorie* (1995) at mange forfattere strevde hardt på slutten av 1800-tallet med å få utgitt bøkene sine, og få av de etablerte forfatterne fikk trykt bøker i nye opplag. Sven Moren fikk derimot stor suksess med *Storskogen*, og Aschehoug utga en rekke opplag av boka. Verket ble flere ganger utgitt som skoleutgave, og som en del av større serier. Aschehoug utga *Storskogen* i totalt tretten opplag, dersom en regner med de syv skoleutgavene,

frem til det siste i 1975. Det er interessant at skoleutgaven av verket først kom i 1940, to år etter Morens død og over 35 år etter førsteutgivelsen av boka. Med utgangspunkt i opplagene, ser det ut til at *Storskogen* hadde sin storhetstid fra 1940- til 1970-tallet. I tillegg til mange opplag, ble boka oversatt og utgitt i Danmark (1915), Island (1925) og Sverige (1932). *Storskogen* ble også utgitt av Noregs boklag i 1958. Moren fikk ikke like stor suksess med sitt neste verk, *Svartelva* (1907), som bare kom i tre opplag. De påfølgende bøkene i romanserien om Hakko-slekta ble utgitt én gang, med unntak av *Garden og bygda* (1924) som kom i islandsk oversettelse i 1946. Dette kan peke i retning av at *Storskogen* nådde frem til et større publikum og var mer populær enn de andre bøkene i serien.

Hvordan forlag presenterer og formidler bøker interesserer en litteratursosiolog som forsker på litteratursamfunnet. I 1904 står *Storskogen* annonsert med en utsalgspris på 2,75 kroner, og 4 kroner for en innbundet utgave, i *Aftenposten* (13.11.1904). Sammenlignet med verk fra samme år av andre forfattere, som Tryggve Andersens *Gamle folk*, Vilhelm Krag's *Thea Marie* og Hans E. Kincks *Emigranter*, hadde *Storskogen* en utsalgspris som lå i mellomsjiktet (*Aftenposten*, 12.11.1904, 25.11.1904 og 06.12.1904). I *Aftenposten* 13.12.1904 reklamerer Aschehoug «I alle boglader faaes» «Sven Moren: *Storskogen*. Forteljing». Det er interessant at forlaget synliggjør bokas sjangertilhørighet i markedsføringen. I Aschehougs annonse i *Aftenposten* en måned tidligere, 12.11.1904, reklameres det imidlertid for verket uten sjangerbestemmelse. I førsteopplaget og i alle senere opplag utgitt av Aschehoug har *Storskogen* betegnelsen «Forteljing» på tittelbladet. Flere bøker fra starten av 1900-tallet har dette, som Johan Falkbergets *Vaarsus. Fortælling* (1905) og Anders Hovdens *Gate og grend. Forteljing* (1905). Roman er en annen sjangerbetegnelse som var populær i tiden, noe Johan Bojers *Troens Magt. Roman* (1903) vitner om. I 1958 ble *Storskogen* utgitt av Noregs boklag med «Roman» på tittelbladet. De to forlagene, Aschehoug og Noregs boklag, presenterer og kategoriserer dermed det samme verket på ulike måter. De tre neste bøkene i romanverket som bygger på *Storskogen*, har ikke sjanger angitt på tittelbladet. Andre verk av Moren, som *Svartelva. Forteljing* (1907) og *Skuldmennene. Roman* (1934), har derimot dette.

I Aschehougs markedsføring i 1904 av både Morens *Storskogen* og verk av andre forfattere, vises det i avisannonsene til tidligere anmeldelser eller omtaler av bøkene, og forlaget gir ikke selv noen vurdering av dem. I Aschehougs annonse i *Aftenposten* 13.12.1904 refereres en omtale fra *Verdens Gang*, hvor anmelderen mener at leseren av *Storskogen* rives med i en spennende handling, og «Bogen vil derfor sikkert finde et stort og taknemligt publikum.» I *Aftenposten* 12.11.1904 siterer Aschehoug anmelderen R. S. i *Den 17de mai*, som skriver at *Storskogen* har en fengslende kraft på leseren, og at Moren er en «framifraa forteljar». «Boki er

ikkje berre romantisk og spanande, men ogso sann og egte.» Halvdan Koht, som det refereres til i den samme annonsen i *Aftenposten*, mener *Storskogen* er en god folkebok, «Og med den har Sven Moren vunne seg sit rom millom dei norske dikterane.» Fortellingen river, ifølge Koht, med seg leseren i spenning, «og lokkar fram baade smil og taarer». Anmeldelsene Aschehoug viser til i sin markedsføring av *Storskogen* er utelukkende positive, noe som ikke er underlig da forlaget er tjent med å selge boka. Ved å vise til tidligere omtaler av verket, synliggjør Aschehoug at boka har blitt satt pris på av mange, og at den er verdt å kjøpe. Væringsaasens forlag Alfarheim, som Moren var tilknyttet i starten av forfatterskapet, hadde ikke ressurser til å drive markedsføring på nivå med de større forlagene. I *Aftenposten* var det bare små rubrikker med reklame for bokhandelen og forlaget, og annonseringen av nye utgivelser var kortfattet sammenlignet med Aschehougs annonser (19.03.1918 og 07.11.1918). En kan spekulere i om dette er noe av årsaken til at Sven Moren fikk sitt gjennombrudd, med *Storskogen*, da han byttet forlag.

***Storskogens* resepsjon**

Litteratursosiologien som forskningsretning bærer preg av estetisk relativisme, og forskerne er mer opptatt av å undersøke litteraturens resepsjon enn å felle subjektive estetiske dommer. «Att studera litterärt värde blir då främst frågan om att analysera litteraturens funktioner och värderingarnas förändringar.» (Svedjedal, 1997, s. 82) Sven Moren fikk, ifølge en rekke kritikere, sitt store gjennombrudd med *Storskogen*, og mange vurderer boka som en av forfatterens beste. I *Gardguten og spelemannen* (1946) skriver Haraldseid at «`Storskogen` vekte ikkje liten åtgåum og vart eit avgjort gjennombrøt for Sven Moren» (s. 54). Verket ble godt mottatt i det litterære miljøet i Norge, og «Fleire kjende menn skreiv til Moren og roste `Storskogen` i sterke ord» (Haraldseid, 1946, s. 54). Forfatteren Arne Garborg mente «Storskogen er huglokkande ven. Eit varmt rikt dikt. Takk og ære.» (*Aftenposten* 13.12.1904)

De fleste kritikere hadde i 1904 mange lovord om boka *Storskogen*. «Det er i `Storskogen` en saadan kraft i behandlingen af emnet og en saadan selvstændighed i opfatningen af skogbygdernes folk og forhold, at man kun kan lykønske forfatteren med den maade hvorpaa han har løst sin opgave.» (*Aftenposten*, 13.12.1904) I *Den 17de mai* berømte anmelderen Moren for hans personskildringer. «Personane i boki er alle saman meisterleg skildra - - der er skildringar i denne boki, som høyrer til dei beste i vaar litteratur.» (*Aftenposten*, 12.11.1904) Kritikeren i *Østlendingen* likte Morens stemningsrike naturskildringer (*Aftenposten*, 12.11.1904). *Storskogen* «... har varig verdi som en fortrinlig folkelivsskildring» (*Aftenposten*, 13.12.1904), ifølge *Verdens Gang*. Da Noregs boklag utga *Storskogen* i 1958 var kritikerne like positive som tidligere. «`Storskogen` er et oppkomme av fagre naturskildringer og fine stemninger.»

(*Østlendingen*, 11.10.1958) I *Firda Folkeblad* mente anmelderen at den nye utgaven «... er det mange som gleder seg over» (13.10.1958).

Både da *Storskogen* ble utgitt og i ettertid har kritikere trukket frem hvilke følelser boka vekker ved lesning. «Betre bok hev eg kje lese paa lenge. Eg er ein vaksen mann. Men ho greip meg soleis at fyr eg var ferdig med henne gret eg som eit barn.» (*Nordre Bergenhus Folkeblad*, 12.12.1908) Nettum (1995) mener anmeldelser som denne ikke var uvanlig i tiden. Kritikken skulle være subjektiv, og kritikeren formidlet sine opplevelser av verket til leseren. Dette ser en i flere omtaler av *Storskogen*. «Han fær oss til aa læ aat det som er løgje, til aa verte varme for det som er stort og sterkt. Og tidt er det kje mejr enn som taara vil smetta seg fram or kvarmen. Det er den store diktar-gaava.» (*Aftenposten*, 13.12.1904) Rundt 1900 var det, ifølge Nettum (1995), en impresjonistisk kritikk, hvor det avgjørende var stemningen leseren settes i. Med fokus på følelsesinnholdet i litteraturen ble samfunnsrelevans og ideologi satt i bakgrunnen. Det var en kritikk som i liten grad er i dagens litteratursosiologiske forskning sin ånd.

Sven Moren og boka *Storskogen* ble lagt merke til i inn- og utland. *Storskogen* finnes i dansk, islandsk og svensk utgave, og dette kan vitne om at verket hadde lesere utenfor Norge. Den svenske dikteren Giovanni Lindeberg skrev om Moren i *Svenska Dagbladet*, en omtale som er gjengitt i norsk oversettelse i artikkelen «En svensk digter om Sven Moren» i *Indheredsposten* 26.09.1917. Lindeberg har mange lovord om Moren, og mener at hans kvinneskikkelser, som Marit i *Storskogen*, varmer mest. Artikkelen tyder på at svenske kritikere og forfattere leste og interesserte seg for Morens forfatterskap. I Sverige ble Moren for øvrig kjent som taler, blant annet i Jordbrukareungdomens förbund. Innenfor litteratursosiologien mener en at kritikken og de litterære vurderingssystemene har stor betydning for litterære verks muligheter til å nå frem til mottakere. Det at Moren og *Storskogen* fikk svært positiv publisitet i aviser, fra kritikere og kjente personligheter, kan ha vært én årsak til at boka kom i mange opplag og oversettelser, og fikk sin plass i det norske samfunnet, og etter hvert flere land i Norden.

Aschehoug gir ikke eksplisitt uttrykk for *Storskogens* målgruppe i annonseringen i *Aftenposten* i 1904. I én annonse blir det imidlertid vist til en omtale i *Østlendingen*, hvor skribenten gir uttrykk for sitt syn på hvem som bør lese boka. «`Storskogen` fortjener at læses af gamle ikke mindre end unge. Den har for alle sit Værd.» (12.11.1904) Mange kritikere har ment at *Storskogen* har en særlig innvirkning på én bestemt gruppe mennesker. «`Storskogen` (som kom fyrste gongen i 1904) har ei serleg evne til å gripa ungdomen.» (*Firda Folkeblad*, 13.10.1958) Skoledirektør Skard skrev i et brev til Moren at han «... unna vaar ungdom atter og atter aa taka seg ein rensande og styrkjande tur gjennom `Storskogen`» (*Østlendingen*, 23.12.1975). Birkeland mener i *Norges litteraturhistorie* (1995) at *Storskogen* evnet å gripe

ungdommer sterkt i flere generasjoner. Det at boka ble utgitt i syv opplag som skoleutgave, viser at Aschehoug hadde ungdommen som målgruppe, og det vitner om at verket hadde sin plass innenfor utdanningssystemet. *Storskogen* ble lest av elever i det norske skolevesenet i en årrekke, og «... hørde lenge til det faste opplesingsrepertoaret på mange folkehøgskular» (Birkeland, 1995, s. 506). Grimstad skriver i *Østlendingen* i 1952 at boka fortsatt har en innvirkning på ungdom. «Den som gjennom fleire år på folkehøgskulen har fått ført moderne ungdom til møte med same boka, veit at `Storskogen` har same taket på unge sinn i dag.»

Grimstad (1952) mener *Storskogen* appellerer til et vidt spenn av folket. «`Storskogen` er den romanen han har nådd dei fleste lesarar med.» (Grimstad, 1952) Motivet og tematikken i *Storskogen* hadde trolig en særlig effekt på lesere tilhørende i bondesamfunn eller distrikts-Norge. Som det står i *Østlendingen* 28.10.1996 gjorde Moren «...en kjempejobb for utkantstrøka gjennom skildringene av livet på garden, i skogen og ved skogsdrifta. Det er lett for folk fra landsbygda å identifisere seg med det han skrev.» *Storskogen* ble, ifølge Haraldseid i *Hamar Arbeiderblad*, godt mottatt i lokalmiljøet i Trysil. «Skal jeg se tilbake og være litt personlig, så var det `Storskogen` som åpnet vegen for meg til litteraturen, fortsatte Haraldseid, den boka hadde `alle` i Trysil lest, den ble en del av bygda.» (*Hamar Arbeiderblad*, 25.10.1971) Det faktum at svært mange kritikere roste Moren for *Storskogen*, viser at boka appellerte til mennesker med ulik bakgrunn og tilhørighet. I nasjonale aviser, lokale blader fra hele Norge, bondeaviser og politisk orienterte aviser ble verket positivt omtalt. Nasjonalt ble boka godt mottatt av flere lag av folket.

I 1952 skriver Grimstad at det er vanskelig å få tak i Sven Morens bøker, da de fleste er utsolgt. J. Landsverk forteller i *Dag og tid* i 1996 at Morens bøker ikke er i salg lenger, og at en må på antikvariat for å få tak i bøkene hans. I dag, over 60 år etter at Grimstad meldte om dårlig tilgang til Morens bøker, trykkes det ikke nye opplag av noen av forfatterens verk. Dette er et tydelig bevis på Morens manglende popularitet i dag. Leter en litt, kan en finne bøkene hans på antikvariat eller bibliotek. De fleste av Morens verk ligger imidlertid elektronisk tilgjengelige på Nasjonalbibliotekets nettside bokhylla.no. Alle med datamaskin og internett har derfor tilgang til *Storskogen*. Om dette bidrar til at Moren på nytt blir populær hos ungdommen, er heller tvilsomt. Han er for dagens yngre generasjon en ukjent mann.

Undersøkelser av lånehistorikken ved to av landets bibliotek, forsterker inntrykket av at *Storskogen* i dag er en lite etterspurt bok. Furuland (1997) mener det er viktig å huske at «... en anselig del av vad man kallar bokkonsumtion leder till ingen eller högst obetydlig läsning – och detta gäller både köp och lån» (s. 42). Oversikt over utlån av *Storskogen* kan imidlertid fortelle oss noe om verkets popularitet. Universitetsbiblioteket har fire trykte eksemplarer av *Storskogen*,

og de siste fem årene har verket totalt vært utlånt én gang, i 2. kvartal i 2008. I Sven Morens hjembygd er utlånstallet høyere. Trysil Folkebibliotek har, i likhet med Universitetsbiblioteket, ikke elektroniske registre med lånehistorikk langt tilbake i tid. De opererer imidlertid fortsatt med stemplingsystem i bøkene, og en kan derfor få et godt bilde av utlån ved å studere stemplingsark. Fra 2000 har *Storskogen* blitt utlånt tolv ganger i Trysil, siste gang i januar 2013. Det er ikke et høyt tall, men sammenlignet med Universitetsbibliotekets lånehistorikk ser en at boka er mer etterspurt lokalt.

Sven Moren og *Storskogen* i litteraturhistorien

Undersøkelser av litteraturhistoriske verk, en metode i tråd med litteratursosiologien, vil kunne gi informasjon om posisjonen en forfatter har hatt i samfunnet ved ulike tidspunkt. I Bings *Norsk litteraturhistorie* fra 1904 og Hofgaards *Norsk litteraturhistorie til skolebruk* fra 1907 er ikke Sven Moren nevnt. Dette kan tyde på at han rundt 1900 ikke hadde den posisjonen i norsk kulturliv som han senere fikk. I 1920-årene var Moren en mann som var verdt å nevne i litteraturhistoriske fremstillinger, og han omtales i svært mange litteraturhistorier utgitt frem til 1970-årene. Elster har i *Illustreret norsk litteraturhistorie* fra 1924 og 1934 mange positive og ingen negative ord om Sven Moren. Moren er, ifølge Elster, en «... betydelig og god fortæller» (s. 750) med pålitelighet og ærlighet i skildringene, og en lyrisk stemningsrikdom.

Harald Beyer vier Sven Moren stor oppmerksomhet i *Norsk litteraturhistorie* fra 1952, sammenlignet med det han gjør i 1933, da Moren er nevnt ved én anledning. Beyer legger i 1952 frem en saklig omtale av Moren, og gir uttrykk for at forfatterens styrke er hans lyriske skildringer. I tredje og fjerde utgave av Beyers litteraturhistorie fra 1970 og 1978, står det enda mer om Moren enn i de tidligere utgavene. *Storskogen* kalles «bygderomanen», og Moren plasseres litteraturhistorisk som nyromantiker i starten av forfatterskapet, og senere som realistisk heimstaddikter. I 1996-utgaven av litteraturhistorien har Moren beholdt posisjonen fra 70-årene. Det er interessant at Moren gradvis gis mer oppmerksomhet av Beyer, og at han omtales i størst grad nesten 70 år etter at gjennombruddsboka *Storskogen* ble utgitt. De mange opplagene og den forholdsvis lange suksessen Moren hadde med *Storskogen*, kan ha fått Beyer til å innse at forfatteren måtte få større plass i litteraturhistorien. I Edvard Beyers *Norges litteraturhistorie* fra 1975 står det også mye om Moren, og da særlig i Birkelands syv siders avsnitt om ham. I den reviderte utgaven fra 1995 er den fyldige omtalen fortsatt på trykk.

I den lille boka *Norsk litteraturhistorie til skolebruk* av Hofgaard fra 1920 er Sven Moren nevnt to ganger, i forbindelse med heimstad- og landsmålsdiktning. I den samme sammenhengen blir han omtalt i Ruges *Norsk litteraturhistorie for gymnasiet* (1925 og 1941) og H. Beyers *Norsk*

litteraturhistorie: til orientering og selvstudium (1933 og 1946). I 1940 er Moren viet et eget avsnitt i *Kortfattet norsk litteraturhistorie* av Broch, og fremstillingen er utelukkende positiv med bruk av adjektiver som «fine» og «ypperlige» (s. 70). *Norsk litteraturhistorie for gymnaset* (Dale) fra 1972 og *Diktere og diktekunst: litteraturhistorie for videregående skoler* (Coward og Raastad) fra 1975 har egne avsnitt om Moren, hvor hans kjernetanker og særtrekk som forfatter blir belyst. Gjennomgående blir Sven Moren skrevet om i svært mange litteraturhistorier beregnet på skoleelever utgitt fra 1920- til 1970-tallet, og dette er et tydelig bevis på forfatterens sterke posisjon i skolevesenet. I *Hovedlinjer: norsk litteraturhistorie for den videregående skolen* (Christophersen) fra 1990 blir Moren nevnt ved én anledning, mens han i *Dialog: litteraturantologi og litteraturhistorie for ungdomstrinnet* (Bonde) fra samme år ikke får noe oppmerksomhet. I flere litteraturhistorier for skolebruk som utgis i 1990-årene blir Sven Moren flyktig nevnt, eller glemt. Dette kan tyde på at han i 90-årene har mistet sin aktualitet i skolevesenet. Sett i lys av at siste opplag av *Storskogen* som skoleutgave kom i 1975, er dette en sannsynlig slutning. Det er i denne sammenhengen imidlertid interessant at Moren vies stor oppmerksomhet i Harald og Edvard Beyers litteraturhistorier fra 1995 og 1996.

I *Norsk biografisk leksikon* fra 1940 skriver Midttun om Morens innsats i foreninger og organisasjoner, og han skryter av forfatterens tale- og diktereviser. Midttun trekker frem Morens engasjement i den frilynte ungdomsrørsla, noe mange kritikere og litteraturhistorikere gjør i fremstillinger av Moren. I *Norsk biografisk leksikon* fra 2003 gir Engen en mindre subjektivt vurderende presentasjon av Moren enn forgjengeren Midttun, og han refererer i større grad til hva andre har ment om Moren og hans verk. Engen er imidlertid ikke fri for subjektive vurderinger, og karakteriserer Moren som «... ein fin heimstaddiktar og folkelivs- og naturskildrar» (s. 351). Morens styrke som folkelivs- og naturskildrer blir gjennomgående påpekt i omtaler om ham, også av Midttun og Engen i *Norsk biografisk leksikon*. Både Engen og Midttun er i sine fremstillinger positivt innstilt til forfatteren Sven Moren

Moren blir av kritikere karakterisert som en typisk heimstaddikter. Heimstaddiktningen er, ifølge P. T. Andersen i *Norsk litteraturhistorie* fra 2001, en viktig impuls i litteraturhistorien i 1890-årene. «Forfatterne fokuserte på det lokale og regionale, ofte i motsetning til den kulturelle hovedstadsdominansen og i opposisjon til storbycivilisasjonen.» (Andersen, 2006, s. 284) Forfattere skrev om lokale og regionale miljøer også utover 1900-tallet, noe Moren er et tydelig bevis på. Med sine realistiske skildringer i *Storskogen* av folkelivet i en skogsbygd som ligner hans hjembygd, kan en påstå at Moren har fått karakteristikken heimstaddikter vel påskrevet. Heimstaddiktningen «... er gjerne folkelivsskildrende i sin intensjon, gjerne realistisk i fortellemåten...» (Andersen, 2006, s. 284). Moren var en belest og bereist mann, og med et

litteratursosiologisk perspektiv ser en at han ble påvirket av litterære strømninger i tiden. Det var mange forfattere i Morens samtid som kartla landet litterært, og det er interessant at flere av disse, som Tvedt, Løland, Aanerud, Egge, Bojer, Scott, Hamsun, Krag, Kinck og T. Andersen, får større oppmerksomhet enn Moren i Andersens litteraturhistorie. Dette kan være en indikasjon på Sven Morens manglende popularitet i dag

I starten av sitt forfatterskap var Moren, ifølge Haraldseid (1946), en dekadent lyriker. I *Storskogen* ser en at forfatteren er en romantiserende nyrealistisk heimstaddikter. «Nyrealismen forener arven fra 1870-80-årenes realisme, dens virkelighetssans, sannhetsvilje og samfunnskritikk, med impulser fra 1890-årenes nyromantikk, dens historiefølelse...» (Amdam, 1995, s. 316) Amdam skisserer i *Norges litteraturhistorie* (1995) karakteristiske trekk ved nyrealismen, og Moren skriver seg tydelig inn i denne tradisjonen. Han var som forfatter opptatt av sosiale spørsmål, og i *Storskogen* skildres et samfunn som på flere måter fremstår som en speiling av virkeligheten, med dets realisme og autentisitet. Samtidig er Moren romantiserende og lite fremtidsrettet, særlig i sine senere bøker, i sin lengsel etter en tapt bondekultur og det opphavelige. Birkeland (1995) mener stilen minner om «...vemodig nittiårsromantikk» (s. 504). Litteratursosiologer interesserer seg for hvordan litterære verk blir til i et skapende samspill mellom forfatteren og dennes omverdenen. Morens litterære uttrykk i *Storskogen* vitner, i tråd med litteratursosiologien, om en påvirkning fra flere strømninger i samfunnet i perioden før og etter århundreskiftet.

Sven Moren blir av kritikere og litteraturhistorikere kategorisert som landsmålsforfatter og målmann. Språkspørsmålet var en sak som opptok mange på slutten av 1800- og utover 1900-tallet. Moren vokste opp med riksmålet som skriftspråk, men i sitt første verk, *Vers* (1895), skrev han dikt på både riksmål og landsmål. Han var inspirert av landsmålsmenn i tiden, som lærer Lars Eskeland og forfatter Arne Garborg. Moren viste sitt første verk til forfatteren Sigbjørn Obstfelder, som ikke var begeistret for riksmålsdiktene, «Men dette, sa han um dei norske, dette maa vera deg sjølv og dette maalet er den tryggaste vegen for deg» (*Indtrøndelagen*, 20.10.1917). I likhet med Obstfelder mente anmelderen i *Breidablik* at landsmålsdiktene i *Vers* var de vakreste (Haraldseid, 1946). Moren fortalte om Obstfelders tilbakemeldinger i en tale i 1917, og ettersom han gjengir Obstfelders ord flere tiår etter at samtalen fant sted, kan en anta at de betydde mye for den unge dikteren. H. Beyer skriver i sin litteraturhistorie fra 1952 at Moren var sterkt grepet av Obstfelder allerede i ungdommen, og det er derfor ikke underlig om Obstfelder hadde sin påvirkning på ham. Landsmålet ble for alvor Morens litterære språk fra og med *Hildring* i 1897.

Flere kritikere og kulturpersoner oppfordret Moren til å skrive på landsmål, og dette kan være en forklaring på hans konsekvente språkvalg, og en bakgrunn for at *Storskogen* ble skrevet

på landsmål. Det kan derfor se ut til, i tråd med litteratursosiologisk teori, at litterære vurderinger Moren mottok påvirket hans litterære uttrykk og produksjon. Han fikk imidlertid ikke bare positive tilbakemeldinger for sitt målspråk. Bjørnstjerne Bjørnson leste *Hildring* og mente Moren hadde talent, men han var negativ til språket. «Den unge dikteren er jo en av disse halvgale mennesker som vil lave et nytt sprog» (Moren, 1938, s. 66). Bjørnson var sterk motstander av landsmålet, og det er derfor ikke underlig at han var kritisk til Morens målform. Til tross for at Moren fikk negative tilbakemeldinger av en stor kulturpersonlighet som Bjørnson, valgte han å fortsette forfatterskapet på landsmål. Han ble en forkjemper for landsmålet, som han ønsket skulle få en mer østlandsk klang, og han hadde et «... merkeleg moderne...» (Birkeland, 1995, s. 504) språk i sine verk.

Kapittel 3. Samfunnet i litteraturen

Samfunnet i litteraturen er et område av litteratursosiologien som har det litterære verket som forskningsobjekt og hovedanliggende. «Här ligger fokus främst på hur skönlitteraturen skildrar samhället: hur den avbildar en igenkännlig verklighet, omtolkar eller omskapar en yttre verklighet, hur den skapar bilden av ett samhälle» (Svedjedal, 1997, s. 72). Litteratursosiologen trekker paralleller mellom samfunnet i litteraturen og det virkelige liv, og er opptatt av litteraturens avbildning, speiling eller reflektering av virkeligheten, og hvor sann eller ekte denne er. «... gradvis syns balansen med åren också ha förskjutits från undersökningar av hur författare reflekterar samhället i sina verk till hur de reflekterar över det – även om undersökningar med litteratursociologisk bredd brukar innefatta bägge dessa aspekter.» (Svedjedal, 1997, s. 73).

Tid, sted og miljø i *Storskogen*

Gunnar Neset, son aat myllaren, stod paa kvernhustrappi uppi Svartdalen. Det var blank haustkveld. Burt gjenom alle aasar skein skogen i kvitt og blaatt. Paa hi sida dalen tøygde aasane seg myrke under himmelen. Og millom gulnande ospetoppar blenkte elvi fram i dalbotnen.

(s. 3)

Sven Moren starter *Storskogen* med lyriske naturskildringer, og setter tonen for resten av boka. Leseren blir umiddelbart kjent med landskapet, som har åser, skog, daler og elv. En får ikke eksplisitt informasjon om hvor handlingen i boka utspiller seg, men forfatteren gir gjennom sine skildringer indikasjoner på at det er hans hjemsted, Trysil, en hører om. I Trysil finner en, i likhet med samfunnet i *Storskogen*, høye fjell, dype daler, strie elver, myrarealer, jorder og store skogområder. Trysil var på slutten av 1800-tallet en liten bygd med rundt 5000 innbyggere, og bygda Moren skildrer er også liten. Forfatteren skaper, fra en litteratursosiologs perspektiv, en troverdig og realistisk ramme for handlingen i boka.

«Inni storskogen stakk enno blaabærlyngen si vesle bladlause krune opp under kjempegranine.» (s. 19) Tittelen *Storskogen* er beskrivende for temaer og motiv i verket. Ordet storskogen møter en for øvrig flere ganger i boka. I samfunnet i *Storskogen* har skogen en naturlig og sentral plass i livet til innbyggerne. De lever i og med skogen, og tømmeret er deres næringsgrunnlag. Skogen har stått der til alle tider, men med økende tømmerhogst forsvinner storskogen. Bygda som skildres er den «... største skogbygdi langs heile vatsdrage» (s. 50). Trysil er, i likhet med bygda i *Storskogen*, en stor skogsbygdi, og blir regnet som Norges største skogkommune. I *Trysil-boka* (1964) skriver Eyvind Lillevold at navnet Trysil betyr «skogfloen» (s. 51), og at det viser til elva og de store skogområdene i bygda. I både Trysil, eller «skogfloen»,

og *Storskogen* står skogen sentralt, som navnet og tittelen indikerer, både i landskapet og i innbyggernes liv og virke.

Anmeldere og litteraturhistorikere mener heimstaddikteren Moren skriver om sine hjemtrakter i litteraturen. Elster (1924) ser på Sven Morens diktning som «... en hyldest til hjembygden» (s. 751). Det er, ifølge kritikere, tydelige paralleller mellom samfunnet i *Storskogen* og Trysil. «Mest vart boka *Storskogen* frå 1904 lagt merke til, der skildringa er mykje meir bunden til miljøet i heimbygda enn før.» (Engen, 2003, s. 352) Haraldseid (1946) mener en ikke kan «... vera i tvil om at no er ein i Trysil» (s. 51). Sigmund Moren gir i etterordet til *Storskogen* eksplisitt uttrykk for hvilken bygd han mener forfatteren skildrer.

I `Storskogen` fortel diktaren om si heimbygd, om skogen og menneska der. Og så grundig har Sven Moren gått inn for sitt eige, at vi på mest kvar einaste side møter ting som han faktisk har opplevd heime i Trysil. Breibygarden er i mangt hans eigen gard; det er frå farsgarden han kjenner kverna, elva og storskogen med sal og kjøp av tømmer.

(Moren, 1975, s. 126)

I *Storskogen* har tredjepersonsfortelleren et vekslende perspektiv, og i bokas første kapittel ligger synsvinkelen hos karakteren Gunnar Neset. Gunnar befinner seg i området Svartdalen og Svartbekken, og dette er realistiske stedsnavn for et Trysil-miljø (Statens kartverk). Breiby presenteres tidlig i boka, og det er gården og slekta Breiby som er i handlingens sentrum i verket. Haakon Haakonson, eller Stor-Hakko som han kalles, og kona Mette bor i første del av boka på Breiby med barna Marit, Paal og Vesl-Hakko. Skildringene av gården peker mot den sosiale posisjonen Breibyslekta har i samfunnet. «Smaagardane og plassane rundt ikring vart berre som tenarar, som maatte halda seg tilsides.» (s. 5) I dag heter én gård i Trysil Breiby, og i 1900 var det, ifølge folketellingen, to gårder i Norge med navnet, begge beliggende i Hedmark. Flere av slekts- og gårdsnavnene i *Storskogen* er realistiske for en handling lagt til Trysil. Ola Holtet, Sigurd Storberget, Seming Nordstu og Oline Svea har etternavn og/eller gårdsnavn med sterke røtter i Hedmark, ifølge folketellingen fra 1900 (Digitalarkivet). I kontrast til disse står navn, som Elias Bruland, Hans Bergtun, Ola Bø og Nils Berger, som ikke er typiske for området. En kan derfor ikke med utgangspunkt i navn i *Storskogen*, sikkert slutte seg til hvor handlingen finner sted. Fra en litteratursosiologisk synsvinkel ser en imidlertid at navn forfatteren gir karakterer og steder, kan være en speiling av virkeligheten.

Storskogen er skrevet på landsmål med innslag av dialekt i dialogene. Heimstaddiktere og nyrealister i Morens samtid brukte ofte dialekt i diktningen, da det blant annet ga inntrykk av autentisitet. Dialekten i de fleste replikkvekslinger i *Storskogen*, peker mot at handlingen er lagt til Østlandet. Replikker som «Jæ vet itte.» (s. 9) og «Er det kumin framend?» (s. 9) indikerer dette. Ifølge Sveen i *Alfarheim. Årbok for Elverum* (2003) skiller ikke trysildialekten seg særskilt fra andre dialekter på Østlandet. «Bortsett fra at tonelag og setningsmelodi har en svensk svep, er

dialekten den samme som i grannebygdene.» (2003, s. 66) Det er derfor vanskelig å legge handlingen i *Storskogen* til Trysil utelukkende ved hjelp av bokas språkdrakt, men språket indikerer at karakterene i verket er fra Østlandet. Dialekten virker dessuten realistisk for miljøet som skildres, og fremstår, med et litteratursosiologisk uttrykk, som en refleksjon av samfunnet.

I *Storskogen* står det ikke eksplisitt når handlingen finner sted. I verkets første kapittel er det høst, deretter er det vinter i tre kapitler, før det blir vår i kapittel fem, sommer i de to neste kapitlene og høst i kapittel åtte. En syklisk livsgang skildres, og med de skiftende årstidene, som går som en rød tråd gjennom verket, forandres arbeidslivets karakter. Det er en kronologisk handlingsgang i boka, med større og mindre hopp fremover i tid. Verket er delt inn i to deler, og handlingen i annen del finner sted rundt et tiår etter at handlingen i første del starter. Dette kan en slutte seg til da Nils Berger, som kommer til bygda i starten av del I, har vært i bygda i 8-10 år da del II begynner. I sjette opplag av *Storskogen* fra 1971 står det en omtale av boka, hvor nettopp når handlingen finner sted stadfestes.

Forteljiinga tek sitt utspring i 1870-åras spekulasjonstid i ei østerdalsk skogbygd. Tømmerprisane skaut med eitt i vêret: alt anna blir ofra for pengane si skuld: ungdoms kjærleik, andre si lykke, eigen hjartefred. Men så kjem tilbakeslaget, 1880-åra med si nedgangstid. Tømmeromsetninga stoppa opp, bankane kom i pengenaud, tvangsauksjonane høyrde til dagsens orden.

Som den videre analysen av *Storskogen* i et litteratursosiologisk perspektiv vil vise, skriver Moren realistisk i boka om siste halvdel av 1800-tallet, da det gamle statiske ætte- og bondesamfunnet var i oppløsning.

Arbeidsliv og sysselsetting

«Det mest verdfulle i romanane hans er dei ypparlege skildringane av arbeidslivet...» (Haraldseid, 1946, s. 9). På slutten av 1800-tallet arbeidet befolkningen i Trysil, og i Norge for øvrig, i stor grad innenfor primærnæringene, og dette er også tilfellet i samfunnet i *Storskogen*. Skogbruk er den viktigste næringen i bygda Moren skildrer, og tømmervirksomhet er i fokus hva gjelder beskrivelser av arbeidsliv i boka. I *Storskogen* skildres gode tider med mye aktivitet i skogen og elva, men også dårlige tider med arbeidsledighet og lite tømmervirksomhet. Moren gir autentiske bilder av arbeidsforholdene i skog og elv, og *Storskogen* fremstår, med et litteratursosiologisk uttrykk, som en avbildning av virkeligheten. «Fraa grytidleg um mornane singlar klokkune gjennom skogstilla. Og fleire og fleire kjem til; og arbeide aukar dag for dag. For no gjeld det aa verte ferdig fyrr flaumen kjem. Sume tidir kann ein møte ein mager hest med lutande og ustød gang, og trøytt augo.» (s. 69) Sent på høsten og om vinteren foregår arbeidet i bygda i boka til skogs. Det er et hardt arbeid i skogen for både mennesker og hester, og dette

skildrer Moren flere steder i sitt forfatterskap, blant annet i diktet «Til skogs» fra diktsamlingen *Fela* (1922). «Frå grytidleg morgon til seine kveld/ gnell øksa, og klokkune ringjer/ til likferd for all denne skog som fell.» (1922, s. 114) Skildringene i diktet av hardt skogsarbeid, likner dem i *Storskogen*. I arbeidet med tømmerhogst brukte en til langt utover 1900-tallet hester til å transportere tømmer, og Morens bilde av hester i tømmerarbeidet fremstår derfor som troverdig.

Moren gir, fra en litteratursosiologs synsvinkel, virkelighetssanne skildringer i *Storskogen* av skogsarbeidernes virke og kår. «Smaae hus med ljore i take og aare paa jord-golve og briskar langs veggine kom upp her og der inni skogen, der ei frisk kald-kjelde hadde oppkomo si. Der skulde skogarbeidaren eta og sova...» (s. 17). Tømmerarbeiderne i boka bor enkelt og primitivt, noe skogsarbeiderne i Trysil også gjorde på slutten av 1800-tallet. Som Moren skriver, oppholdt arbeiderne seg i relativt små koier, med jordgulv, brisker rundt veggene og ljore i taket. Skogsarbeiderne i *Storskogen* bruker øks, og dette er realistisk da det lenge var tømmerhoggerens eneste arbeidsredskap. Blant tømmerarbeiderne i *Storskogen* er det arbeidsinnvandrere, noe det også var i Trysil på 1800-tallet. «Men etter skogsvegine langs smaa-elvar og sjøar kom arbeidsfolk i flokk og fylgje – lauskarar og husmennar fraa dalen, `rallar` og `luffar` fraa svenske grannebygdur.» (s. 17) Ved oppgangstider i Trysil, som i 1870-årene, strømmet det, ifølge Lillevold (1964), fremmede skogsarbeidere til bygda. Arbeiderne var, som Moren skriver, ofte løse og ledige karer fra svenske nabobygder. Det at samfunnet i *Storskogen* har svensk arbeidsinnvandring og svenske nabobygder, forsterker derfor inntrykket av at forfatteren skildrer hjembygda Trysil i verket.

I *Storskogen* skildres vårens inntog og tømmerfløting i bygdas stria elver. I samfunnet er det, slik det var i Trysil rundt 1900, et sesongbetont arbeid, hvor det hogges på vinteren og fløtes på våren. Tømmerfløterne i Norge hadde et hardt arbeid, og de levde med og i naturen, og dette skildrer Moren med autentisitet. Vesl-Hakko i *Storskogen* er med på farens fløtelag, og «... hadde legi ved nying under opin himmel no i fjortan dagår» (s. 34). Moe (1966) mener det under fløting på slutten av 1800-tallet ikke var spørsmål om husrom. «Her var det bare å ligge ved nying under åpen himmel...» (1966, s. 321). Nyingen hører, ifølge Bakken i *Rompa her!* (1991), fløtertradisjonen til. Moren påpeker i *Storskogen* at fløtinga er farlig. «Han gjekk og fortalde henne um fløytarlive, kor dei sprang paa haugane som laag og skalv i fossen, kor dei tidt fekk lauga seg, so store dei var, i isvatne.» (s. 32) De mange dødsfall, også i Trysil, i tømmerfløtingsulykker gjennom historien, vitner om at arbeidet var farlig. Moren fremstiller generelt arbeidet i samfunnet i *Storskogen* som hardt og tidvis farlig. De gamle i bygda er «... krokute og verkbrotna etter eit langt arbeidsliv i skog og mark» (s. 86). Til tross for dette gir forfatteren uttrykk for at det er et givende arbeidsliv.

I tømmerfløtinga har arbeiderne ulike roller, og i *Storskogen* hører en om landkarer, båtkarer, haugkarer og fløtelagsjef. I *Fløterhistorier fra Trysil* (Moen m.fl., 2009) og *Rompa her!* (Bakken, 1991) fremstilles haugkarene og båtkaerene som de dristigste, noe de også gjør i *Storskogen*. «No var dei komne alle, so nær som baatkarane og haugkarane. Det var dei sprækaste og modigaste unggutane som var tekne ut til det.» (s. 30) Vesl-Hakko er haugkar, og han har et farlig arbeid. Moren skriver at haugkarene arbeider «... i sokkeleistane og med um-bundne bein» (s. 31). Sigmund Moren forklarer «`haugkarane` har berre ty på føtene så dei ikkje glid på det våte tømmeret» (Moren, 1967, s. 128). Haugkarene var, ifølge Røberg i *Fløterhistorier fra Trysil* (2009), «... fløtarer med haker – som løp i bare husulesten på tømmerhaugen» (s. 14). Røbergs beskrivelser stemmer overens med Morens skildringer i *Storskogen*. I tømmerfløtinga i Trysil ble det brukt, som Røberg påpeker, fløterhake i arbeidet, og dette arbeidsverktøyet skriver også Moren om. «Og fløytaren kom og stakk med stingaren, og hogg med haken.» (s. 29) Forfatteren viser gjennom sine skildringer og ordbruk at han kjente til tømmerfløtingsarbeidet, og han gir realistiske bilder av livet som fløter. Innenfor litteratursosiologien ses skjønnlitteraturen på som en rik kulturhistorisk kilde, og Morens skildringer av tømmerfløtinga er, sett i sammenheng med andre kilder, kulturhistorie.

I *Storskogen* hører en om arbeid på åkrer og myrer med plog og hest, og slåttekarer med ljàer. I samfunnet er det tradisjonelle arbeidsredskaper i bruk, og det var det, ifølge Lillevold (1964), også i Trysil ved århundreskiftet, selv om landbruket i Norge gjennomgikk modernisering. I *Storskogen* indikeres det at jordbruk har en plass i samfunnet, og åkerarbeid, hesjegolv og gårdskvern nevnes. Morens skildringer av jordbruket er imidlertid knappe sammenlignet med oppmerksomheten tømmerarbeid gis. Desto mindre hører en om husdyrhold i boka, og dette er interessant sett i lys av historiske kilder. I Trysil brukte folk, ifølge Lillevold (1964), nesten all sin tid på krøtterstell på slutten av 1800-tallet. Det kan derfor virke som Moren gir et noe skjevt bilde av virkeligheten i sin bok. Skildringene av Aase fra Fjellmora som må selge kua si, viser imidlertid at også krøtter har en plass i samfunnet. Jakt og fiske fremstår ikke i *Storskogen* som næringer folk utnytter, men det faktum at karakterene bærer pels, vitner om at det bedrives jakt i samfunnet. Vevstad (1991) peker i *Trysil Kommuneskoger 100 år* på at jakt og fiske fortsatt var en viktig del av sjølbergingsystemet i Trysil mot slutten av 1800-tallet, til tross for at tømmeret ga mange stort utbytte. I *Storskogen* vies jordbruk, husdyrhold, jakt og fiske mindre oppmerksomhet enn forholdene i virkeligheten skulle tilsi. Tiden Moren skildrer bar preg av tømmervirksomhet i skogsbygder, men andre næringer hadde fortsatt en plass i samfunnslivet. Som kulturhistorisk kilde vil derfor *Storskogens* bilde av sysselsettingen i samfunnet kunne være noe misvisende, fra et litteratursosiologisk perspektiv.

Økonomiske forhold

I samfunn som er avhengige av tømmernæring, som Trysil var på 1800-tallet, er konjunkturer i skogbruket bestemmende for økonomien. I *Storskogen* viser Moren hvordan konjunkturer i skognæringen får innvirkning på alle områder av samfunnslivet i en skogsbygd. Det er en ny tid med store forandringer som gjør seg gjeldende. Det tradisjonsrike ætte- og bondesamfunnet er i oppløsning, og trues av kapitalisme og økonomiske svingninger. I starten av boka får leseren vite at det har vært dårlige tider med lite handel i bygda i mange år. Da handlingen i verket finner sted, er det imidlertid økonomiske oppgangstider. Karakteren Stor-Hakko tror godt om den økonomiske framtida. «For no vart skogen betalt. Og skog hadde han...» (s. 11). I *Storskogen* skildrer Moren en utvikling som likner den i Trysil, og i Norge mer overordnet, i 1870-årene. I Trysil var det, ifølge *Trysil-boka*, økonomisk oppgang fra midten av 1860-tallet, og høykonjunkturer i starten av 1870-årene. «Det kom uvant mange penger i omløp...» (Moe, 1966, s. 317) og handelen økte i hele Norge. Denne utviklingen skisserer Moren i *Storskogen*. «Alt det dei no skulde faa gjort! Husi dei skulde byggje, skuldi som skulde kvittast. Nye vegir, nytt, fint inn-bu, sylv og postelin i skjenk og skaap, silkekjole til frua ...» (s. 16). Den gamle sparsomheten i bygda i boka forsvinner, og velstanden vokser.

«Gode tidir var i kjømdi. Stigande tømmerprisar vekte glad uro upp gjennom alle skogbygdine.» (s. 16) I samfunnet i *Storskogen* påvirkes tømmervirksomheten, og hele samfunnslivet, av konjunkturer og etterspørsel i utlandet. «... trelastprisane hadde auka meir enn nokorsinne. Etterspurnaden fraa utlande var uvanleg stor» (s. 51). I 1860- og 70-årene økte tømmerprisene kraftig i hele Norge, som en konsekvens av konjunkturer i utlandet. Trelastforretningen Stordal og komp. i *Storskogen* eksporterer tømmer, og gjør det godt i oppgangstidene. I *Norges økonomiske historie 1815-1970* (1981) forteller Hodne at tømmereksporten i Norge økte utover 1800-tallet, med eksportrekord i 1873. Med et litteratursosiologisk perspektiv, ser en at parallellene mellom samfunnet i boka og virkeligheten er mange, hva gjelder økonomiske forhold.

I *Storskogen* spekulerer flere karakterer økonomisk. Elias Bruland og Nils Berger tjener en formue på å jukse med tømmermerking og spekulere i feilmerket skog. Skogspekulasjon har en historisk dimensjon i samfunnet. Stor-Hakko forteller, da perspektivet er hos ham, om skogkonger i bygda som har gjort seg rike på å kjøpe skog i dårlige tider. Selv har han lært å være mistenksom til spekulasjon av sine forfedre. Dette er, fra et litteratursosiologisk ståsted, ikke urealistisk, da det i Norge var tider med storkapitalisme og skogspekulasjon lenge før 1870-årene. De nye strømningene og ideene i tiden får Stor-Hakko til å gå imot det han tidligere har lært. Han inngår samarbeid med Stordal og komp., og blir en spekulant. I 1870-årene var det, ifølge Seip i

Utsikt over Norges historie (1981), «... en atmosfære av spekulasjon og initiativ» (s. 121) i Norge. Morens skildringer av skogspekulasjon i en tid som likner 70-årene, fremstår derfor som en speiling av virkeligheten. Det er interessant at perspektivet i *Storskogen* er hos flere karakterer som er skogspekulerende bønder, da dette, ifølge Vestheim (1978), ikke er vanlig i Morens bøker. «Synsvinklen ligg for det meste hos bonden. I den grad spekulanten kjem inn, er han eit fremmendelement ...» (1978, s. 28). Spekulasjon fremstilles som noe fremmed og ufornuftig i *Storskogen*, men samtidig bedrives det av flere karakterer, og det har eksistert i generasjoner.

Moren skildrer i *Storskogen* et bondesamfunn som tidligere var stabilt, men som nå bærer preg av omveltninger. Oppgangstidene i bygda i starten av boka, erstattes av nedgangstider og uår. Det fortelles nyansert om de dårlige tidene i både del I og II av verket, og de materielle, fysiske og psykologiske konsekvensene av økonomisk nedgang vises. I Norge tok oppgangen i 1860- og 70-årene brått en ny vending, og krakket kom allerede rundt 1876 (Lunde, 1964). De historiske fremstillingene av perioden i *Trysil-boka* (1964) og *Utsikt over Norges historie* (1981), samsvarer med Morens skildringer. I samfunnet i *Storskogen* er fattigdom og arbeidsledighet daglig gjest for mange. Tømmeret er ikke lenger etterspurt, prisene er lave og det er lite tømmerdrift, og med det mister folket sitt livsgrunnlag. Mange mangler mat, klær og andre nødvendigheter. Folk klarer ikke å betale gjelden sin, og det er «Pengenaud i bankane!» (s. 74).

Ved nyaarsleite kvitna grindstolpane og husveggene av lysingar ned gjennom heile bygdi. Og flestalle hadde den same yviskrift: Tvangsauksjon. Tvangsauksjon. Der var det ei ku som skulde seljast. Og der tvo. Og klæde og omnar og innbu og reidskap og høy og halm, og alt det folk skulde halde frost og svolt burte med i dei smaae stogune uppi lidine og inne paa moane.

(s. 78-79)

Fra et litteratursosiologisk perspektiv fremstår Morens skildringer som en refleksjon av virkeligheten. I 70-årene gikk tømmerprisene i Norge kraftig ned, trelasten var lite etterspurt, Trysil sparebank ble sterkt tappet, antall gjeldssaker og tvangsauksjoner økte og folk sleit sterkt økonomisk (Lillevold, 1964). I *Storskogen* indikeres det at de dårlige tidene vedvarer, og det gjorde de, ifølge Lillevold (1964), stort sett gjennom hele 80-tallet.

Stor-Hakko i *Storskogen* rammes hardt av nedgangstidene i samfunnet. Han blir svindlet av Elias og Nils, og Stordal og komp. sliter økonomisk. «Alt lengi hadde Hakko skyna at det bar gali avstad. Men han hadde haldi ut paa trass, kaupt tømmer til høge prisar og drivi or sine egne skogar so mykje dei tolde.» (s. 74) Ifølge *Trysil-boka* (1964) ble skogen drevet hardt av mange skogeiere, som Stor-Hakko i *Storskogen*, i tunge tider, og dette førte til at storskogen etter hvert forsvant. Stor-Hakko er en tradisjonell mann som setter ætten og bondekulturen høyt. Gjennom spekulasjon taper han hele ættens formue, og ættegården Breiby blir solgt på tvangsauksjon. Auksjon var en vanlig handelsform på 1800-tallet, og det faktum at Breiby selges på tvangsauksjon, er derfor realistisk. Tro mot virkeligheten har auksjonarius hammer, budgivere

legger inn bud og hammeren smeller i bordet ved salg. For Breibyslekta er det å se ættegården gå i fremmede hender et grufullt syn, da gården for dem har en verdi som ikke kan måles i penger. Marit Breiby ofrer kjærligheten for ætten og gården, og blir Nils' kone mot at han kjøper Breiby.

I kontrast til skildringene av de dårlige tidene i samfunnet i *Storskogen*, står det i boka at bygda er rik. «Bygdi vart kalla rik. I skattelikningi stod ho som ei av dei beste i lande.» (s. 158) I samfunnet er det store sosiale og økonomiske forskjeller blant innbyggerne. Ola Bø, Lensmannen, spekulanter, storbønder, Elias Bruland og Nils Berger står i kontrast til de fattigste i bygda. Skildringene av Aase fra Fjellmora viser at forskjellene mellom folk er store. Aase har én ku, som hun er veldig glad i, og denne må hun selge for å få råd til å leve. «Ho saag det vesle tome fjose oppunder fjelle, løda, som heldt paa aa sige yviende under snø-tyngdi, den grisne stogo, der nakne naudi var gjest ...» (s. 136). Aase skildres med medlidenhet. Hun har ære nok til å ikke be om hjelp, og hun er god mot kua si. Det kan virke som historien om Aase har rot i det virkelige liv. Fattigdom var et stort samfunnsproblem i Norge på slutten av 1800-tallet, og for mange var salg eller slakt av krøtter eneste måte å overleve på i de tyngste tidene.

Moren viser i *Storskogen* hvordan det kan gå om en bygger livet på materialistiske verdier fremfor mellommenneskelige. En kan diskutere om karakteren Tora Sell står for en moral i boka. «Nei det er itte det, det kjem an paa,` tok ho til igjen, liksom til svar paa sine eigne tankar - `aa ha mye eller lite. Det kjem bære an paa, om det fins naa`, som en er gla` i, so en kan finne e` ren grunntone – aa bygge live sitt paa.» (s. 97) Sell mener materialistiske verdier ikke gjør en lykkelig. Dette er et syn Moren gjennomgående formidler i *Storskogen*. Marit får ikke et godt liv av å ha et flott sted å bo eller mye penger. «Ho var som eit innestengt og yvitekt vatn, som soli aldri gyller, som vinden aldri rører...» (s. 124). Stor-Hakko og Mette er heller ikke lykkelige i gamlestua på Breiby hvor Nils' nybygg skygger for alt av sollys. De kapitalistisk orienterte i samfunnet i *Storskogen* fremstilles negativt, og det formidles at rikdom og lykke ikke er ensbetydende. Elias er rik, men ulykkelig, og han savner den avdøde kona si. Nils blir rik og mektig i løpet av handlingens gang, men mangler en essensiell ting, kjærligheten. Han skildres usympatisk, og fremstår som en type uten medlidenhet for andre, og er mest av alt opptatt av rikdom og makt. Moren viser konsekvensene av spekulasjon, kapitalisme og opptatthet av materialistiske verdier, med poetiske og billedrike skildringer. En kan spore en moral i *Storskogen* – en blir ikke lykkelig av å ha materielle verdier.

Politikk og samfunnsstyring

I *Storskogen* skildrer Sven Moren en bygd med et politisk liv og samfunnsstyring, som, fra et litteratursosiologisk perspektiv, ligner det en hadde i Norge på slutten av 1800-tallet. I starten av

boka blir leseren kjent med det politiske klimaet gjennom karakteren Stor-Hakkos perspektiv. «Hakko var vinstremann og jaabækianar.» (s. 12) Søren Jaabæks Bondevennforeninger ble, ifølge Seip (1981), stiftet i 1865, og «... var den første organiserte samling av bønder» (s. 78). Moren støttet, i likhet med karakteren Hakko, Venstre, og partiet stod sterkt i Trysil i 1860- til 1890-årene. At partiet har en plass i samfunnet i *Storskogen*, fremgår flere steder. «Og i augneblinken hugsa han at Johan Sverdrup òg hadde for vane aa halde brillune i handi, naar han tala» (s. 116). Ut ifra konteksten er det trolig den første lederen for Venstre det vises til i sitatet. Stor-Hakko i *Storskogen* trekker et skille mellom bønder og byfolk, og sympatiserer med bonden. Han mener det står i grunnloven at bøndene skal styre i landet. Norges grunnlov ble vedtatt i 1814, og «... gav bøndene den politiske makt», ifølge *Store norske leksikon* (Henriksen, 2005-2007). Moren kontrasterer ofte bønder og byfolk i forfatterskapet, og mente, i likhet med karakteren Hakko, at bøndene skulle være den ledende samfunnsklassen i landet.

På slutten av 1800-tallet skjedde det store endringer i det norske samfunnet, og det statiske bondesamfunnet var i oppløsning. I *Storskogen* skildrer Moren et samfunn med politiske skiftninger og bevegelse. I del I er Hans Bergtun ordfører i bygda, mens Nils Berger har tatt hans plass i del II. «Dei gamle venine hans Stor-Hakko var no høgrefolk eller halv-vinstre. Nils Berger hadde drivi dei gamle mennar og dei gamle synsmaatar ut.» (s. 106-107) Det vises eksplisitt til Høyre og Venstre i boka, og det var disse partiene, det høyreorienterte «embetspartiet» og det venstreorienterte «folkepartiet» (Seip, 1981), som vokste frem i Norge i tiden. Før det organiserte politiske arbeidet kom, kunne embetseliten styre forholdsvis fritt. Med referanser som «... dei gamle mennar og dei gamle synsmaatar» (s. 106) og «... det gamle parti» (s. 107) i *Storskogen*, kan det derfor siktes til Høyre, da embetsmenn i lang tid regjerte i herredsstyrer. I skogsbygder, som Trysil, hadde imidlertid Venstre dominans på slutten av 1800-tallet, og det kan derfor like gjerne være Venstre det vises til i sitatene.

Nils Berger omtales som radikal i *Storskogen*, men hans partitilhørighet blir ikke eksplisitt uttrykt i boka. «Han var `demokrat` og `arbeidarven`... Det var elles eit noko underlegt `demokrati`, tykte Stor-Hakko. Han for sin part hadde aldri skilt seg so ut fraa arbeidsfolke som han Nils gjorde.» (s. 122) I 1880-årene hadde Venstre en stor andel av arbeiderne og bøndene på sin side, men også Høyre ønsket å fremstå som arbeidervenn, og det er derfor vanskelig å fastslå Nils i *Storskogen* sin partitilhørighet ut ifra påstanden om at han er «arbeiderven». Nils er demokrat, og det demokratiske element var Venstres store grunnverdi i tiden. Ordet demokrati er i dag et positivt verdiladet ord, mye brukt i politikken, men på 1800-tallet var det sjeldent i bruk, og det ble helst brukt «... av motparten, og da i nedsettende betydning» (Seip, 1981, s. 161). Slik ordet «demokrat» står i gåsetegn i *Storskogen*, tyder det på at Stor-Hakko vurderer Nils` politikk

negativt. I et venstreblad blir også Nils nedsettende omtalt, med karakteristikk som «demokrat» og «arbeiderleder» i gåsetegn. Dette kan peke mot at hans partipolitiske tilhørighet står i kontrast til Venstre, eller at han er en venstremann som ikke blir godtatt av sine egne.

Slik det politiske klimaet skildres i *Storskogen*, kan det virke som det er en høyreorientert bevegelse mot en venstreorientert i samfunnet, og boka avbilder, i tråd med litteratursosiologisk teori, en gjenkjennelig virkelighet. Gjennom Nils Bergers perspektiv får leseren vite hvem det er som står sammen i politiske saker. «Kva hadde han for aandsmagtir paa si side? Han hadde `kulturen`. Han hadde embætts-stande og by-borgarane og ein stor part av `plankeadelen` paa Austlande.» (s. 146) Tolket på dette sitatet, kan det virke som Nils er høyreorientert. Høyre hadde på slutten av 1800-tallet mange embetsmenn og byborgere som medlemmer, og i det hele tilhengere i den øvre sosiale klasse. Nils omtaler den motstående politiske bevegelse nedlatende. «Dei hadde smaabøndane paa si side. Og ungdoms- og avhaldsrørsla. Og lærarane og folkehøgskulen og maalstrævarane. Og myrane og møkka og lyngheiane, som dei kvad salmar til og kalla sitt `dyre fedraland`.» (s. 146) Nasjonalisme stod sterkt i venstrekoalisjonen i Norge i tiden, og felles for de som gikk til Venstre var, ifølge Seip (1981), en avvisning av den etablerte høyborgerlige kultur. Partiet stod sterkt blant bønder og på bygdene, som i skogsbygda Trysil, rundt 1880. Seip (1981) peker på at folk fra folkehøgskolen og ungdomsrørsla styrket Venstrepartiet, noe som ytterligere bekrefter at det er Venstre det vises til i sitatet fra *Storskogen*.

I *Storskogen* nevnes herredsstyre, bygdestyre, ordfører, amt, ting, Stortinget og unionen, og dette er begrep som karakteriserer det politiske system i Norge i andre halvdel av 1800-tallet. Fra et litteratursosiologisk perspektiv fremstår boka som et troverdig kildemateriale for politisk historie. Herredsstyret og bygdestyret nevnes flere ganger i *Storskogen*, og der ble, som det står i boka, lokale saker besluttet på 1800-tallet. I verket fortelles det at lite erfarne folk sitter i bygdestyret, og dette er realistisk da «... og arbeidet i de enkelte lokale forvaltningsorganer ble `en skole for folket`» (Lillevold, 1964, s. 166) med innføringen av det kommunale selvstyre i 1837. Ordføreren i boka blir valgt av herredsstyret gjennom avstemning, og dette var vanlig praksis i Norge. Rundt 1900 var forholdet til Sverige og unionsspørsmålet en sak som engasjerte mange nordmenn, og unionen nevnes flere ganger i *Storskogen*. «Men dei mennar, som amte hadde paa tinge no var blinde av bondeskrøyt og unionshat.» (s. 146) Nils Berger mener representantene fra amtet på Stortinget er unionshatere. På 1800-tallet var partiet Venstre imot unionen. Nils vil ha fred og samarbeid med Sverige, og dette peker mot at han er høyreorientert, da Høyre ønsket å styrke unionen.

I *Storskogen* blir leseren kjent med ungdomslaget i bygda gjennom Nils` perspektiv. Han kaller ungdommen i ungdomslaget unionshatere og målstrevere, og fremstiller dem som

nasjonalister. Som det står i *Storskogen* kjempet den frilynte ungdomsrørsla i Norge for landsmålet. Bevegelsen ville ha Norge ut av unionen med Sverige, og var opptatt av det særegne norske. Moren engasjerte seg sterkt i ungdomsrørsla i Norge, og det er interessant at han i *Storskogen* lar en karakter som ser nedlatende på bevegelsen, fortelle hva den står for, da han selv mente rørsla stod for sunne verdier. Ungdomslaga i Norge drev med sosialt arbeid og engasjerte seg i samfunnsaker, men var ikke direkte politiske, og dette reflekteres i *Storskogen*.

Ungdomslaget i boka hjelper en husmann under Breiby som blir nektet lønn, og arbeider med å få barnehjem i bygda. Ungdomslaget får økende tilslutning og innflytelse. Det er interessant at Moren skriver om ungdomsrørsla i *Storskogen*, en bevegelse som først i 1890-årene fikk kraft både lokalt i Trysil og nasjonalt, da kritikere mener boka handler om 70- og 80-årene.

Bygda i *Storskogen* har et helse- og rettsvesen. I boka skisseres ikke samfunnslover eller sanksjoner, men det fremgår av skildringene at det er ulovlig å svindle, og at en er ansvarlig for gjeld en opparbeider seg. Både tukthus og fengsel nevnes eksplisitt i verket. På 1800-tallet kunne en, ifølge Evensen m.fl. i *Store norske leksikon* (2005-2007), straffes med tukthusarbeid i Norge, men frem mot 1880-årene ble tukthusene erstattet av fengsler og straffeanstalter. I samfunnet i *Storskogen* sørger lensmannen for at lov og orden opprettholdes. Han har respekt og høy sosial status gjennom sitt yrke, men fremstilles som en usympatisk type. Han har varierte arbeidsoppgaver, og er blant annet innkrever av gjeld og auksjonarius, og dette var, ifølge Lillevold (1964), også lensmannens oppgave i Trysil på 1800-tallet. Helsevesenet i bygda i *Storskogen* hører en om da Marit Breiby er syk. Hun får besøk av bygdas doktor, som stiller diagnosen «... lungesott» (s. 179). Lungesott er tuberkulose i fremskredent stadium, og var et stort samfunnsproblem, som Moren engasjerte seg sterkt i, i Norge rundt 1900. Skildringene av retts- og helsevesenet i *Storskogen* er, fra et litteratursosiologisk perspektiv, realistiske.

Skolevesenet i bygda i *Storskogen* likner det som fantes i Norge på slutten av 1800-tallet. I boka er det flere som studerer, gjerne i «byen» (s. 24) eller «upplandsbyen» (s. 6), da det ikke finnes lærerskole, høyskole eller universitet i bygda. Folkehøyskole nevnes i verket, og folkehøyskoler vokste, ifølge *Store norske leksikon* (Askheim, 2005-2007), frem i Norge fra den første ble grunnlagt i 1864. En embetsutdanning fra universitet har høy sosial status i samfunnet i *Storskogen*, noe det også hadde i Norge på 1800-tallet. Tora Sell er i starten av boka lærer på prestegården, og i del II har hun fått plass på folkeskolen. Haraldseid (1946) mener Moren har hentet inspirasjon til karakteren Tora fra lærer Hanna C. von der Lippe i Trysil. Sell kan derfor være en speiling av virkeligheten, men hun fremstår imidlertid som et ideal og en type, da hun utelukkende gis positive karaktertrekk. Det er interessant at Sell jobber på folkeskolen, da denne først ble innført ved lov i Norge i 1889 (Henriksen, 2005-2007). Gjennom det vekslende

perspektivet i *Storskogen* får leseren innsikt i både ungdommens glede over å komme ut og lære, som Gunnar Neset representerer, og at skolegangen skaper generasjonsskiller og forandrer nedarvet tankesett, som Stor-Hakko og Mette reflekterer over. I samfunnet har betydningen av og mulighetene til skolegang, både grunnskole og høyere utdanning, vokst på bare én generasjon, noe som også var tilfellet i Norge i siste del av 1800-tallet.

Tro og religion

«Ein lang salme drog seg dauvleg gjennom kyrkja. Folk sat som vanleg i halvdorm og tenkte paa alt anna enn synd og umvending...» (s. 110). I *Storskogen* skildres «Herrens tenar og utsending» (s. 79) svensken Reinhart Sødergreen og menigheten hans med et kritisk blikk. Det er ingen barmhjertighet, nestekjærlighet eller nåde å spore i bedehuset hvor Sødergreen taler. Han fremstår som dømmende, og bringer ikke frem det beste i menigheten. I del to av *Storskogen* kommer det en ny og ung prest til bygda. I motsetning til den gamle presten, når han frem til folket med sine ord. «Han kasta seg inn i deira daglege livsens vandel. Og han sette Gud midt imillom deim – til domar og frelsar. Dette var dei ikkje vane med. Dei var vane med aa høyre ein daud straum av lærde ord, som laag høgt yvi deira daglege stræv og strid.» (s. 111) Presten hjelper de fattige og lidende i bygda, og er opptatt av å få et bedre samfunn for alle. Gunnar Furuland mener i «En prästgestalt i Sven Morens bok `Storskogen`» i *Syn og Segn* (1932) at Moren gir sympatiske skildringer av presten i *Storskogen*. «Han är nästan ett ideal av en präst, aldrig dagtingande med sitt samvete eller gående på ackord...» (1932, s. 340). Moren skildrer den nye presten svært positivt vurderende, i kontrast til den gamle presten i bygda.

Presten i del II av *Storskogen* holder møter og samlinger i prestegården og kirken, og rundt om i grendene, for å gjøre reiseveien for folk kortere. Tilsvarende ble det på 1800-tallet holdt religiøse samlinger rundt om i Trysil for å bøte på lang reisevei til kirken. I skildringene av kirkelivet i *Storskogen* skriver Moren om tradisjoner og en kultur som var reelle i datidens virkelige samfunn. På de religiøse møtene er det sang og musikk, opplesninger fra bøker, salmesang, utlegginger, bønn og taler. I kirken ringer kirkeklokkene, presten bærer prestekjole og holder prekener fra prekestolen. Søndag møtes folket i finstasen til kirketid. Barn døpes og har faddere, par gifter seg og avdøde begraves i Kristi jord. Gunnar Neset i *Storskogen* mister livet da han faller i elva, og begraves senere på kristelig vis. Begravelsesfølge, likkiste, klokkespill, kranser og kors, som nevnes i boka, hørte med til datidens kirkelige begravelser. Moren gir realistiske bilder av kirkeliv og kristendom i verket, og fra en litteratursosiologisk synsvinkel fremstår det som et pålitelig kildemateriale for religionshistorie.

I *Storskogen* er det flere referanser til *Bibelen* og kristendommen. «... presten steig opp paa stabbur-trappi og fortalde sogo um `Jesus reinskar temple`» (s. 128). I Mt. 21.12-13 og Joh. 2.13-17 i *Bibelen* står det om Jesus som rensker tempelet. Presten i *Storskogen* bruker historien som en lignelse. En må åpne hjertet og sine synder for Jesus, slik at han kan renske bort egoismen, og gi fred. I boka skildres et bilde av Jesus i Getsemane fra Elias Brulands perspektiv. «Og det var som han lyfte armene høgre og opna munnen i den siste bøni til faderen...» (s. 133). I Mt.26.36-46 i *Bibelen* står det om Jesus i Getsemane som ber sine siste bønner til sin far, før han blir tatt til fange. Religiøs intertekstualitet er det også i *Storskogen* i omtalen av Gunnars begravellesfølge, som synger salmen «`Aa Gud gjør dog for Jesu blod/ min sidste afskedstime god.`» (s. 182) I M. B. Landstads *Kirkesalmebog. Efter offentlig Foranstaltning* fra 1880 og 1901, finner en salmen som nummer 527. Salmeboka ble godkjent for bruk ved offentlige gudstjenester i 1869. De eksplisitte bibelreferansene og intertekstualiteten i *Storskogen* fremmer realisme og troverdighet, og viser konkret bokas samfunnstilknytning.

Presten i del II i *Storskogen* utgjør en forskjell i samfunnet, og han bidrar til at menigheten vokser. Gunnar Neset ser på det som en vekkelse og omvendelse. Tilsvarende blomstret det religiøse livet i Trysil, ifølge *Trysil kirke 150 år* (Myrvang, 2011), i siste halvdel av 1800-tallet. Elias Bruland i *Storskogen* fremstilles i starten av boka som en pengegrisk svindler uten medlidenhet, men han utvikler seg i verket, og får en skyldfølelse for det urette han har gjort mot Stor-Hakko. Han blir god mot de rundt seg, og vil ta sin straff. Elias` utvikling settes i sammenheng med den religiøse oppvåkning han har hatt, og han står som et eksempel på prestens evne til å påvirke. Ikke alle karakterer i *Storskogen* føler en dragning mot presten. Nils Berger ser med sinne på vekkelsen, og for han er den ødeleggende, da Elias omvendes og forteller om svindelen de to har begått. Furuland (1932) peker på at presten i *Storskogen* tillegges en kraft i samfunnet. «Vi se, hur hans förkunnelse blev den botfärdige Elias och många andra till välsignelse och den stenhårde Berger till dom...» (1932, s. 345).

I *Storskogen* fortelles det nyansert om kristendommen, og troen som skildres var reell i samtidens virkelighet. I både *Bibelen* og *Storskogen* står det at Jesus gjorde store offer for menneskene, og at Gud er frelseren som kan gi fred og tilgivelse for synder. Lindeberg mener offertanken står sentralt i flere verk av Moren (*Indheredsposten*, 26.09.1917). Marit Breiby i *Storskogen* ofrer seg og sin lykke for at slekten skal få beholde gården, og en kan trekke paralleller til Jesus` offer. Skyld og synd tematiseres i ulike sammenhenger i verket. Elias har syndet mot Stor-Hakko, Marit mener hun har syndet mot Gunnar, og Stor-Hakko føler skyld for situasjonen han har satt familien i. Flere karakterer i boka tror Gud har en evne til å hjelpe mennesker, og ber til ham for å få hjelp og støtte. Det fremgår i verket at Gud er skaperen av alt

liv, og at han har en mening med det som skjer, et syn som er sentralt i kristendommen. Karakterene i *Storskogen* mener Gud gir menneskene det de fortjener, både straff og lønn, og at en vil få sitt endelige oppgjør når en dør. Mange av oppfatningene om kristendommen i boka, finner en også i *Bibelen* og i det virkelige liv. Med et litteratursosiologisk perspektiv kan en konkludere med at trossynet i verket har paralleller i virkeligheten.

Ord og uttrykk i replikkvekslinger og skildringer i *Storskogen*, kan tyde på at det er et kristent folk som skildres, eller at forfatteren, i tråd med litteratursosiologisk teori, er påvirket av virkelighetens kristne samfunn i sitt språklige uttrykk. Formuleringer som «`Jessu nam`» (s. 4), «For Guds skuld!» (s. 36) og «Herregud!» (s. 195) peker mot dette. I samfunnet kjenner en til onde krefter, noe replikken «`Uff. Satan!`.» (s. 41) vitner om. I boka pekes det også mot djevelske krefter i et idiomatisk uttrykk med religiøs referanse. «Og hadde ein teki fanden paa ryggen, so fekk ein sjaa til aa bera han fram.» (s. 74) Stor-Hakko gir ikke opp selv om han er i økonomiske problemer, og uttrykket viser til at en skal fullføre det en har begitt seg ut på. Alle de nevnte uttrykkene var innarbeidet i det norske språket på 1800-tallet (Universitet i Oslo), og reflekterer, fra en litteratursosiologs synsvinkel, samfunnet.

Haraldseid (1946) mener det er lite tematisering av religiøse brytninger i Sven Morens diktning, sammenlignet med plassen det har hos heimstaddiktere som Tvedt, Løland og Visle. Moren skildrer imidlertid to polariserte prestetyper, hvor den ene har negative karaktertrekk, mens den andre gis positive vurderinger. Furuland (1932) mener kontrastering mellom en ny og en gammel prestetype er vanlig i tidens skjønnlitteratur. Oftest får den nye prestetypen, som i *Storskogen*, forfatterens sympatier. Moren fremstiller denne som en idealprest, og Furuland peker på at idealbildet kan være en uuttalt kritikk av samfunnet. Forfatteren kan gjennom idealpresten vise hvordan han ønsker at samfunnet skal være. Det er i denne sammenhengen interessant at presten i *Storskogen* er aktiv i ungdomslaget, holder seg med de unge og ønsker en nasjonal bondekultur med kristelige verdier, da dette samsvarer med Morens livssyn. Furuland mener skildringene av prestene i *Storskogen* er realistiske. «Ja, det är just det, som är skildringens värde, att den står på verklighetens mark ...» (1932, s. 345). En kan imidlertid diskutere om boka er virkelighetsskildrende i fremstillingen av prestene, da de fremstår som typer mer enn individer. Furuland påpeker i *Syn og segn* at Moren skildrer en idealprest, og å påstå at forfatterens samfunnsbilde er realistisk, blir da en motsigelse.

Samfunnsklasser og kjønnsroller

Litteratursosiologen kan, ifølge Svedjedal (1997), interessere seg for klassestandpunkt i litterære verk og/eller forfatteres klasseposisjon. Sven Moren var storbonde, og hans classesyn kom til

uttrykk i forfatterskapet. I *Storskogen* er bonden i handlingens sentrum, og Moren skildrer et sterkt klassesdelt bondesamfunn. Stor-Hakko på Breiby er storbonde og skogeier, og dette er, ifølge Vestheim (1978), typisk for hovedkarakterene i Morens forfatterskap. Stor-Hakko har i begynnelsen av boka en sterk posisjon i samfunnet, og han er svært klassebevisst. Han styrer Breiby med sikker hånd i del I av boka, mens Nils Berger har tatt hans plass i del II. Breiby er en stor gård hvor tjenestepiker, husmenn og andre arbeidere har sin arbeidsplass. De av lavere klasse i samfunnet jobber for de med høy sosial posisjon. Nils har i del II i boka tjenere under seg, og opprettholder klasseskillet i samfunnet. «I Hakko si tid hørde alle med i huslyden. No var det husbondsfolk og tenarskap. Husbonden hadde berre aa segja ifraa. Og tenarane hadde berre aa lyda.» (s. 122) Stor-Hakko er kritisk til Nils' klassesdeling. Rundt 1900 var det imidlertid, ifølge Halberg i *Den stolte sliter* (1993), vanlig med sosiale hierarkier på gårder.

Furuland (1997) mener Strindberg strever etter sosial kontrastering i *Fröken Julie*, noe en også kan påstå at Sven Moren gjør i *Storskogen*. Moren skildrer et sterkt klassesdelt samfunn. Embetsmenn og storbønder tilhører den øvre klasse, mens løskarer, småbønder og tjenestefolk har lav sosial status. Klasseinndelingen kommer til uttrykk på alle områder av samfunnslivet. De av høyere sosial klasse blir invitert i selskap hvor en bærer fine kjoler, danser og drikker punsj. De har større muligheter til å ta utdanning og få prestisjeyrker enn de med lav status. Klassehierarkiet Moren skisserer var reelt i Norge på slutten av 1800-tallet, og samfunnsgruppene i *Storskogen* fantes også i virkeligheten. I Norge fikk menn allmenn stemmerett først i 1898, og dette er et tydelig uttrykk for et klassesdelt samfunn hvor ikke alle gis lik sosial verdi. I tråd med litteratursosiologisk teori kan en påstå at klassesamfunnet i *Storskogen* gjenspeiler virkeligheten.

Vestheim (1978) mener Moren stiller opp to typer i *Storskogen*, og at en finner disse typene i flere av hans verk. Paal Breiby i *Storskogen* representerer bykulturen, og hans klær, levesett og verdier skildres med kritikk. «Han klødde seg paa byvis og gav vondt ifraa seg, naar han maatte ut paa arbeid um mornane.» (s. 13) Paal vil være storkar, er spekulativt innstilt, fremskrittsoverorientert, klassebevisst og lite opptatt av tradisjoner. I kontrast til Paal skildres broren Vesl-Hakko. «Hakko-typen er av rette slaget: stø og traust, ikkje gripen av pengejag og skogspekulasjon.» (Vestheim, 1978, s. 30) Vesl-Hakko er den hardtarbeidende og lojale, mens Paal er den late og griske. Vesl-Hakko er kritisk til spekulasjon, og opptatt av ætten og slektsgården. Han omgås gjerne de av lavere sosial klasse enn seg selv, og representerer på mange måter sunne bondeverdier. I *Storskogen*, som ellers i forfatterskapet, opphøyer Moren bonden og bondekulturen, og viser sin skepsis til byfolk og bykultur. Vesl-Hakko og Paal i *Storskogen* fremstilles som strake motsetninger, men begge er typer mer enn sammensatte individer, da det gis unyanserte bilder av dem.

I *Storskogen* skildres kjærlighetsforhold på tvers av sosiale klassegrenser. Vesl-Hakko har i starten av boka et hemmelig forhold til tjenestepike Oline på Breiby. Foreldrene motsetter seg forholdet da de får vite om det, men Vesl-Hakko bryr seg ikke om at Oline tilhører en lav klasse. «Ho er go` nok aat meg.» (s. 36) Vesl-Hakko trosser klassesamfunnet da han gifter seg med Oline og utvandrer til Amerika. I boka indikeres det at det er en ny tid med et mer åpent syn på forhold på tvers av samfunnsklasser. «Han maatte lære det, han Stor-Hakko med, at ein ikkje kunde stengje for slikt som elskhug – no lenger.» (s. 38) Marit Breiby og Gunnar Neset i *Storskogen* finner kjærligheten, men får aldri hverandre. Gunnar tilhører, i likhet med Oline, en lavere klasse enn Breiby`ene. Både Marit og Vesl-Hakko kjemper for kjærligheten, og synes ikke noe om at samfunnsklasser skal stå i veien. «Det er so – fælt audt, at di lyt rese, at døm itte kan faa ainann`her, døm som hørrør ihop.» (s. 60) Det er bare Vesl-Hakko som bryter med klassesamfunnet, og en forklaring kan være at han har større muligheter enn søsteren Marit til å klare seg på egenhånd i et samfunn med klare kjønnsroller.

Klær er et uttrykk for sosial tilhørighet i samfunnet i *Storskogen*. Både Stor-Hakko og Elias Bruland kjører i ulveskinnsjakk da de er ute på tur, og jakken er et symbol på deres klassestatus. Stor-Hakko behandler sine sambygdinger ulikt avhengig av deres sosiale posisjon, og jakkestype og bekledning avslører klassesamfunnet. «Var det ein smaa-bonde i biksaumsko og sauskinns-mudd, fekk han seg helst sin dram der han stod. Men var det ein storkakse i ulveskinn og finnsko vart han gjerne bodin inn i storstogo til kaffi-dokter og sigar.» (s. 17) Moren sier om Væringsaasen i *Møte og minne* (1938) at «Han skilde seg ut ifrå andre kaksar i skogbygdene i Østerdalen. Han køyrde ikkje i ulveskinnsjakk med sprilske hestar ...» (s. 68). Som sitatet viser var det såkalte «kaksar» som bar ulveskinnsjakk på Hedmarken på 1800-tallet. Morens skildringer i *Storskogen* av bekledning som et uttrykk for sosial status, er derfor, fra et litteratursosiologisk perspektiv, realistiske. Det er for øvrig interessant at kaksene i *Storskogen* bærer finnsko, da det i Trysil har vært finsk innvandring. Klærne kan derfor, i tillegg til å symbolisere sosial status, være et uttrykk for etnisk bakgrunn.

Karakterene i *Storskogen* er bevisst sin status i samfunnet. Gunnar Neset «... var `kje so fin, han, som dei hine gjestine. Han hadde berre svarte vadmaalsklæde.» (s. 22) Gunnar vet han tilhører en lav klasse, og at klærne er et uttrykk for dette. Sosial posisjon er knyttet til gården og slekten en tilhører, men samfunnet i *Storskogen* fremstår ikke som fullstendig statisk. En kan arbeide seg opp fra den klassen en er født inn i. Nils Berger er av lav ætt, men øker sin status ved å tilegne seg rikdom og eiendommer, og ved å innta tillitsyrket ordfører. Selv om Berger avanserer i sosial posisjon, er det ikke lett å komme seg oppover. «For den som korkje hadde pengar eller namn eller høyrde ættine til, var det fulla uraad.» (s. 64). Elias i *Storskogen* er fra

Vestlandet, og som innflytter uten tillitsyrke og ætt i bygda, har han lavere status enn hans rikdom skulle tilsi. Gunnar Neset har en negativ utvikling i boka, og øker ikke sin sosiale posisjon. Han går fra å være lærerstudent og ha fremtidshåp i starten av verket, til å bli en fattig bom, og han finner sin sosiale posisjon i samfunnet sårende. Bildet i *Storskogen* av samfunnsklasser og mulighetene til å avansere i sosial posisjon, fremstår, fra en litteratursosiologisk synsvinkel, som en avbildning av den sosiale virkeligheten i Norge på 1800-tallet. Som Moren skriver var sosial status knyttet til kjønn, slektskap, rikdom og yrke.

Moren «... viser korleis klassehatet fører til ulykke for begge partar» (Dale, 1972, s. 157) i forfatterskapet. Marit og Gunnar i *Storskogen* får aldri hverandre, og Marit lever i et kjærlighetsløst ekteskap med Nils. Skildringene av Gunnar peker mot at han har et ulykkelig liv uten sin store kjærlighet, og Marit lengter på sin side etter et liv med ham. Det går derimot bra med de som trosser samfunnets klassesdeling og krav. Vesl-Hakko og Oline gifter seg og får barn, og gjør det godt i Amerika. Det er imidlertid en stor sorg for Breiby-familien at Vesl-Hakko har forlatt slektsgården og hjembygda. I *Storskogen* viser Moren hvordan klassesdelingen i samfunnet kan føre til ulike muligheter for mennesker, og hvordan det kan ødelegge. Han sympatiserer med de fattige, som Aase fra Fjellmora, men gir ikke uttrykk for at det er et urettferdig klassesystem. Han gir heller ikke noe bilde av hvordan klassesamfunnet burde eller kunne vært. «Det som manglar hos Moren, er evne til negasjon, oppheving – ja, utopi: Moren ser ikkje ut over det gitte og framover...» (Vestheim, 1978, s. 44).

I samfunnet i *Storskogen* er det definerte kjønnsroller. De kvinnelige karakterene i boka er husfruer, tjenestepiker og lærere, og en hører for eksempel ikke om kvinner som arbeider med skogbruk. Kvinnens underlegne posisjon i samfunnet kommer i verket til uttrykk i skildringer av Stor-Hakko og Mette Breiby. Mette ordner i hjemmet, mens Stor-Hakko driver forretninger. Mannen er den som har økonomisk frihet og ansvar. Mette inkluderes ikke i avgjørelser som angår familien, noe hun misliker. «I dei skræmde augo og i det sorgfulle drage um munnen laag det som ei undrande sorg yvi, at ho alltid vart sett utanfor.» (s. 53-54) Marit blir som sin mor en kvinne i hjemmet, som ordner for og avlyder sin mann. I bygda i *Storskogen* har kvinner generelt lite medbestemmelse i saker som angår familielivet, og menn har styring og ansvar. Moren holder fast ved et patriarkalsk system fra fortiden i boka. Han angriper ikke kjønnsrollene i samfunnet, og skildrer dem nærmest som en selvfølgelighet. Mette tegnes med en viss medlidenhet, men utover dette er det lite kritikk eller ønske om forandring å spore. I Norge fikk kvinner alminnelig stemmerett først i 1913, og dette gjenspeiler posisjonen de hadde i samfunnslivet. Moren skildrer realistisk kjønnsroller i *Storskogen*, og fra et litteratursosiologisk perspektiv er parallellene til virkeligheten mange.

Kultur og kommunikasjon

Flere karakterer i *Storskogen* søker lykken i Amerika. Den norske utvandring til Amerika tok til i 1825, og steg jamt, ifølge Seip (1981), utover 40-, 50- og 60-årene, med toppe på 70- og 80-tallet og etter århundreskiftet. I samfunnet i *Storskogen* tror en at mulighetene er store i Amerika, slik mange nordmenn trodde på 1800-tallet. Gunnar Neset utvandrer til Amerika, hvor han lærer musikk og tjener penger. Vesl-Hakko og Oline emigrerer for å komme seg bort fra motstand mot forholdet i hjembygda, og tjener gode penger på «farmen» sin. Forholdsvis få tryslinger utvandret til Amerika på 1800-tallet, og dette kan kaste lys over hvorfor Amerika-emigrering vies relativt lite oppmerksomhet i *Storskogen*. Moren bruker utvandring som motiv nærmest for å poengtere at Vesl-Hakko bryter ut av bygdesamfunnet. Emigreringen til Amerika ble, ifølge Birkeland (1995), nettopp sett på som en flukt fra vansker og et brudd på bygdesamfunnet. Vesl-Hakko, Oline og Gunnar kommer alle tilbake til hjembygda, noe mange Amerika-emigranter gjorde.

I *Storskogen* fortelles det om svensk innvandring til bygda, men ikke om norsk utvandring til Sverige. På slutten av 1800-tallet hadde Norge, og særlig Trysil, større grad av svensk innvandring enn norsk utvandring. Morens bilde av inn- og utvandring er derfor realistisk. Foruten kontakt med utlandet, har samfunnet i *Storskogen* kontakt med områder og byer innad i landet. Det vises til «byen», Kristiania og Opplandsbyen flere ganger i boka. Gjennom reiser og brevvekslinger kommuniserer bygdefolket med omverdenen, og dette var også kommunikasjonsformen i Norge på 1800-tallet. Hest og kjerre eller slede, jernbane og ski er fremkomstmidler i bygda i *Storskogen*. Sett i sammenheng med den vanskelige fremkommeligheten i Trysil rundt århundreskiftet, kan det virke som Moren gir et idealbilde av samferdsel i boka. Med hest og jernbane kommer bygdefolket seg dit de vil. Skildringene av Aase fra Fjellmora viser imidlertid at det ikke er lett fremkommelighet overalt.

I jula er det lystige lag i samfunnet i *Storskogen*. «Det var tredje dag jol. Folk var ferdige med det høgtidsame. No bar det laust med turing og gjestebod.» (s. 19) I juleselskapet på Breiby drikker bygdefolket alkohol, diskuterer tømmerpriser, danser vals, spiller kort og forteller historier. I boka fremstilles det som en tradisjon å invitere til selskap i julehøytiden, da juleturing nevnes ved flere anledninger. Moren speiler samfunnet i sine skildringer av juletradisjoner, da det i *Trysil-boka* (1964) står at «... tredje dag begynte julturinga med dans rundt om på gardene» (s. 151). I *Storskogen* skildres flere selskap, og karakteristisk for dem er kortspill, alkohol, dans, musikk og mat. Dans og musikk står for øvrig sterkt i kulturlivet i samfunnet i boka, noe det også gjorde i Trysil på 1800-tallet. I bygda er det danselag, og flere karakterer spiller instrumenter, blant annet felespiller Gunnar. Fra et litteratursosiologisk perspektiv er Morens skildringer i *Storskogen* et troverdig kildemateriale for kulturhistorie.

Markedet er merkedag i bygda i *Storskogen*, noe det også var i Hedmark på 1800-tallet. På markedet som skildres i boka er det et rikt kulturliv med fest og hygge. «Og karusellen svingar. Og gutar og gjentur sit paa dei blaae hestane og held einannan um live so fast, so fast. Og lirekassa surrar og syng. Og uppi dansarsalane sviv dei i dynjande dans...» (s. 72) I *Grundset marked* (1922) skriver Gjone at dans, fest og karuseller var en del av markedskulturen i Hedmark på 1800-tallet. På markedsdagen i *Storskogen* foregår det handel, og markedene i Hedmark skulle nettopp bøte på en streng handelslovgivning. «Og bondesonen stend i budi hjaa jøden og fær seg ny tullupp og finnsko og hanskar og bisamluve...» (s. 72). Det er interessant at bondesønnen i sitatet handler hos en jøde som har bod på markedet, da jødiske handelsmenn, ifølge Gjone, solgte klokker og tøy fra boder på markeder i Hedmark på 1800-tallet. Morens skildringer av markedslivet fremstår som svært realistiske sett i sammenheng med beretninger om markedskultur i perioden boka tar for seg.

Realisme og samfunnsspeiling i *Storskogen*

I litteratursosiologien ses litteraturen på «... som en spegel av samhället; vrångbilder kan tänkas förekomma men de genomskådas av litteraturforskaren som har att avläsa speglingen» (Furuland, 1997, s. 28). Kritikere har ment at Sven Moren speiler samfunnet i *Storskogen*. «Ein realistisk roman er *Storskogen*...» (s. 194), påstår Coward og Raastad i sin litteraturhistorie fra 1975. Med støtte i den litterære analysen, kan en konkludere med at Morens samtid tydelig kommer til uttrykk i *Storskogen*. Ettersom forfatteren ikke eksplisitt forteller hvor eller når handlingen i boka finner sted, kan en ikke med sikkerhet konkludere med at den er lagt til Trysilområdet i 1870- og 1880-årene, slik kritikere har påstått. Det den litterære analysen imidlertid viser, er at Moren skildrer et samfunn som ligner Trysil i perioden fra 1870- til 1890-tallet.

Moren gir i *Storskogen* realistiske bilder av arbeidslivet og de økonomiske forholdene i en skogsbygd i Norge på slutten av 1800-tallet. Hans fokus på tømmerdrift kan imidlertid gi et skjevt bilde av sysselsettingen i samfunnet. Dersom en bruker forholdene i Trysil som referanse, noe som er nærliggende da dette var en typisk skogsbygd på 1800-tallet, ser en at folk arbeidet innenfor andre næringer i tillegg til skogbruk. Morens skildringer av tømmerdrift bøter på denne mulige svakheten, da han gir autentiske bilder av skogsarbeidets karakter. De økonomiske forholdene i samfunnet i boka ligner de en hadde i Norge i 1870- til 1890-årene. Moren skildrer oppgangstidens idyll og nedgangstidens pengenød med et nyansert blikk. Han knytter økonomiske svingninger til konjunkturer i utlandet, og påpeker viktigheten av gode tømmerpriser og etterspørsel i samfunn hvor skogen er næringsgrunnlaget. Moren skildrer det sammensatte samfunnsbildet en hadde i Norge, og viser at de økonomiske forholdene ikke er like for alle.

I samfunnet i *Storskogen* er det et politisk og sosialt liv med paralleller i virkeligheten. Politisk ser en tendens til en høyreorientert bevegelse mot en venstreorientert i bygda i boka. Det refereres eksplisitt til Venstre, Jaabæk, Johan Sverdrup, Høyre, Stortinget, herredsstyret, amtet, grunnloven og unionen med Sverige. Fra et litteratursosiologisk perspektiv levner det liten tvil om at Moren skriver om det politiske livet i Norge i siste halvdel av 1800-tallet. Det sosiale systemet en møter i *Storskogen* er autentisk sett i lys av samfunnsforholdene i Norge i perioden. Samfunnet var lagdelt, som i *Storskogen*, og alle hadde ikke samme sosiale verdi. På toppen av rangstigen stod embetsmenn og storbønder, mens husmenn og tjenestefolk hadde lav sosial status. Kvinner hadde liten innflytelse og status sammenlignet med menn.

Tradisjonene og kulturen i samfunnet i *Storskogen* hadde en i Norge på slutten av 1800-tallet. På realistisk vis fortelles det i boka om kristendommen, og skildringene av gudstjenester, religiøse møter og begravelser fremstår som speilinger av virkeligheten. Intertekstualiteten og de eksplisitte referansene til *Bibelen*, viser at boka er et produkt av samfunnet. Oppsummert skildrer Moren i *Storskogen* et samfunn med rot i virkeligheten. Bygda i boka likner forfatterens hjembygd Trysil, da den har skogbruk som primærnæring, et Trysil-lignende landskap, svenske nabobygder, svensk arbeidsinnvandring og for øvrig en samfunnsstruktur som likner den i Trysil på 1800-tallet. Med et litteratursosiologisk perspektiv, kan en konkludere med at litteraturen fremstår som en speiling av den sosiale virkeligheten. En kan anta at lesere, i det minste da verket første gang ble utgitt, kjente til forholdene Moren skriver om.

Fortelleren i *Storskogen* inntar ulike perspektiv, og ser livet fra flere karakterers ståsted. I den store fortellingen om et samfunn og en bygd, er det flere mindre fortellinger om skjebnen til enkeltkarakterer. Karakterene som synsvinkelen i boka ligger hos, som Gunnar, Stor-Hakko, Paal, Nils, Mette, Vesl-Hakko, Marit, Elias, Ola Bø, Aase Fjellmora og Kristina Bruland, viser alle sitt syn på samfunnet. Leseren blir kjent med tiden som skildres fra ulike vinkler, og Moren skaper realisme gjennom fortellerperspektivet. Hadde synsvinkelen i boka vært hos én karakter, ville trolig skildringene virket mer subjektive, og leseren ville ikke fått det sammensatte bildet av samfunnet som foreligger i *Storskogen*. Morens fortellerstil har klare nyrealistiske trekk, og en ser, i tråd med litteratursosiologisk teori, at han var påvirket av litterære strømninger i samtiden. «De nyrealistiske fortellerne sørger som regel for en allsidig belysning av miljø og personer ved å la synsvinkelen skifte mellom flere, til forskjell fra nyromantikerne, som gjerne lar den ligge hos hovedpersonen.» (Amdam, 1995, s. 320-321) Moren har et skiftende fortellerperspektiv og stort persongalleri i *Storskogen*, og dette er karakteristisk for nyrealistiske forfattere i hans samtid.

De idylliserende natur- og miljøskildringene i *Storskogen* bryter, fra en litteratursosiologs synsvinkel, med den ellers sterke realismen i boka. Beyer (1952) mener eventyret og mystikken

tar tak i Moren når han skildrer skogen. Med poetisk kraft og personifiseringer gir Moren levende bilder av naturen. «Skogen bøyde seg yvi djupe, sukkande i vaarvinden. Soli leika millom skuggane. Og fuglane song...» (s. 29). Det er ingen passiv eller statisk natur som skildres i *Storskogen*, og som i virkeligheten fremstår den som dynamisk og omskiftelig. Ser en det på den måten, har Morens personifiserte og poetiske naturskildringer en viss realisme i seg. Forfatteren tillegger imidlertid naturen menneskelige egenskaper og en urealistisk kraft. I flere av Morens skildringer i *Storskogen* understreker naturen karakterers sinnsstemninger og følelser, og slik en kjenner virkeligheten fremstår dette som et realismebrudd. Mangfoldet av natur- og miljøskildringene i boka, er imidlertid representative for den litteraturhistoriske tradisjonen forfatteren tilhører. Hos heimstaddiktere og nyrealister i samtiden står, ifølge Andersen (2001) og Amdam (1995), detaljerte natur- og miljøskildringer sentralt, da det gir inntrykket av autensitet. Morens språklige og poetiske bilder i *Storskogen* bærer derimot tradisjonen fra nyromantikken i seg, og står i kontrast til nyrealistens nøkterne og saklige språk.

Flere karakterer i *Storskogen* fremstår som lite realistiske og troverdige. Moren gir poetiske personskildringer, men flate karakteristikk. Karakterer som Paal, Tora Sell og prestene fremstilles ikke som sammensatte individer, og er fremfor alt typer. Dette er en kritikk Moren har mottatt fra flere hold. Som Birkeland (1995) skriver, «Nokon djup psykolog eller nyansert menneskeskildrar er han ikkje...» (s. 504). Midttun (1940) mener imidlertid at Moren har en «... fin psykologisk sans». Som den litterære analysen har vist, er flere karakterer i *Storskogen* typer, og de kan ikke sies å være sanne speilinger av mennesker i virkeligheten. Moren legger imidlertid realisme i personskildringene da han viser at karakterer utvikler seg i løpet av bokas forløp. Elias Bruland og Stor-Hakko fremstår som autentiske mennesker, da de gjennomgår forandringer og utvikling, noe alle virkelige mennesker gjør.

Innenfor litteratursosiologisk forskning er en av den oppfatning at skjønnlitteraturen er en rik kulturhistorisk kilde. Amdam (1995) peker på at nyrealistene var sterkt historisk orientert, og at «... mange nyrealistiske diktverker i seg selv er kulturhistorie» (s. 327). I *Storskogen* skildrer Sven Moren en kultur, livsstil og levesett med tydelige paralleller i virkeligheten. Det at han ikke eksplisitt gir uttrykk for tid eller sted for handlingen i boka, gjør at en vanskelig kan bruke verket som en kulturhistorisk kilde alene. Dersom en leser boka som kulturhistorie i parallell med historiske kilder, noe litteratursosiolog Furuland (1997) mener at en må i undersøkningen av litterære verks kulturhistoriske verdi, kan en imidlertid få et nyansert og rikt bilde av kultur- og samfunnslivet i Hedmark og Norge på slutten av 1800-tallet. Ved bruk av litterære verk som historisk kildemateriale må en imidlertid, ifølge Furuland (1997), blant annet ta med i betraktning forfatterens politiske og ideologiske ståsted.

Kapittel 4. Litteraturen i samfunnet

Litteraturososiologen som forsker på litteraturen i samfunnet er opptatt av litteraturens funksjon og virkning. «Tonvikten ligger här på hur skönlitteraturen fungerar som opinionsbildare, som politisk kraft och förmedlare av idèer» (Svedjedal, 1997, s. 73). Forfatterens mulige agenda eller ideologier i verket, avdekkes av litteraturososiologen. Forskeren interesserer seg for det litterære verkets og forfatterens gjennomslag og innflytelse i samfunnet. Grep forfatteren gjør for å fange leseren, om det så er for å underholde, overbevise eller opplyse, er i denne sammenhengen relevant å undersøke.

Grunnsyn og ideologi i *Storskogen*

Kritikere mener Sven Moren skriver om hjembygda Trysil i *Storskogen*, og den litterære analysen har vist at han skildrer et miljø som på flere måter ligner Trysil. En kan spekulere i om det ligger en baktanke bak valget av sted for handlingen i *Storskogen*. Som det ble sagt i 1996 under jubileet for Morens fødsel, «Sven Moren gjorde Trysil-bygda kjent over hele landet...» (*Østlendingen*, 28.10.1996). Moren kan ha hatt et ønske om å nettopp vise hjembygda for Norge gjennom litteraturen. Selvsagt kan det være at han skrev om et Trysil-lignende miljø i bøkene sine fordi det var her han var kjent og kunne hente inspirasjon. En kan imidlertid ikke utelukke at han hadde en intensjon om å fremheve hjembygda. Moren mente tross alt at en i Trysil fant verdier som landet burde bygges på, sunne bondeverdier. Det at han ikke eksplisitt nevner Trysil i *Storskogen*, kan imidlertid peke mot at han ikke hadde noen intensjon om å fremheve hjembygda. På den annen side kan det være at forfatteren bevisst ikke gir bygda i boka noe navn, som et virkemiddel, fordi han ønsker å gjøre den mer allmenn, og nå flere lesere. Lesere fra skogsbygder kan dermed se for seg sin bygd, og identifisere seg med *Storskogen*.

På samme måte som en kan spekulere i hvorfor Moren skriver om et Trysil-lignende miljø i *Storskogen*, kan en reflektere over hvorfor han skildrer et samfunn med karakteristiske trekk som peker mot at handlingen finner sted i 1870- til 1890-årenes Norge. I denne perioden var det statiske bondesamfunnet i oppløsning, noe Moren skildrer i *Storskogen*. Det er ikke underlig om Moren hadde et bevisst ønske om å synliggjøre de store omskiftninger i samfunnet i 70- til 90-årene, da mange av verdiene han kjempet for gjennom hele livet hadde sin bakgrunn i nettopp oppløsningen på bygdene i denne perioden. Vestheim (1978) påpeker at brytningene som startet på slutten av 1800-tallet danner et grunnmotiv i Morens diktning. Griswold (1997) mener kultursosiologisk forskning viser at «... ideologiproduktionen från självmedvetna kulturella innovatörer ökar i tider av social uro» (s. 58). Samfunnet som *Storskogen* ble til i bar preg av

økonomiske svingninger, politiske motsetninger og industrialisme, og i det hele tatt endrede kår for mennesker. Morens verdisyn bar preg av de endrede forholdene, og han tok konsekvent avstand fra både kapitalisme og industrialisme i sine litterære verk, noe en ser allerede i *Storskogen* fra 1904. Det er interessant at heimstaddiktingen i tiden, ifølge Nettum (1995), i seg selv kan oppfattes som en reaksjon på oppløsningen i samfunnet. «Når det hjemlige får en så lokkende makt nettopp i 1890-årene, henger det sammen med trangen til å finne varige verdier i en tid da samfunnsutviklingen skaper uro, oppbruddsstemning og fremmedfølelse.» (s. 23-24) Morens motiv og tematikk skriver seg inn i heimstaddiktningstradisjonen, og er et produkt av samtidens samfunn.

«Morens bøker fungerer ideologisk på den måten at dei speglar av og tilslører ein bestemt samfunnstilstand.» (Vestheim, 1978, s. 44) Sven Moren speiler ikke samfunnet på en objektiv måte i *Storskogen*, noe en heller ikke kan forvente av en skjønnlitterær forfatter. Storspekulasjon er et tema som vies stor oppmerksomhet i boka, og Moren er tydelig kritisk til det. Han viser med sikker hånd konsekvensene av kapitalisme og skogspekulasjon. Det går ille med karakterene i boka som spekulerer. Stor-Hakko taper slektsgården og bringer ulykke over familien. Elias Bruland og Nils Berger blir rike, men mangler fortsatt kjærligheten og lykken. «I raske træk skildres, hvorledes skogspekulationens hvilrvlende malstrøm sluger gammel, grundmuret velstand og en stor slægts livslykke.» (*Aftenposten*, 13.12.1904) Moren skildrer i *Storskogen* spekulasjon på en negativ måte, og han fokuserer på ofrene. En kan ane et budskap i slutten av boka. Marit sier til Stor-Hakko: «Vi søkte lykka i rikdom og magt og itte der ho er aa finne.» (s. 189) Rikdom og materialistiske verdier gjør en ikke lykkelig, og dette er et verdisyn Moren ga uttrykk for gjennom hele sitt liv. Han hadde en antikapitalistisk grunnholdning, ifølge Vestheim (1978), som kom til uttrykk i litteraturen. Lindeberg (1917) mener Moren gjennomgående i sitt forfatterskap er opptatt av at bonden skal ivareta sunne verdier, og ikke falle for kapitalismen. Dette er et verdisyn Moren også gir uttrykk for i *Storskogen*, og en ser tydelig hans ideologiske ståsted. «Hans hjerte bløder ved tanken paa de livsværdier som holder paa at ofres for det kolde guld.» (*Indheredsposten*, 26.09.1917)

Hvilken virkning har *Storskogen*, fra et litteratursosiologisk perspektiv, hatt politisk? Furuland (1997) mener det er vanskelig å finne et politisk eller sosialt spørsmål av allmenn interesse som ikke har vært observert og diskutert lenge før en forfatter utgir sitt verk. Diktere er sjeldent sosiale pionerer, men det betyr ikke at de ikke har hatt en rolle og virkning i sin samtid og ettertid. I sine bilder i *Storskogen* av et politisk liv som ligner det en hadde i Norge på slutten av 1800-tallet, synliggjør Moren de politiske forhold i tiden. Moren var venstremann, og det er derfor interessant at han skildrer karakteren Nils Berger, som på flere måter står for det motsatte

av Venstre politisk, negativt. Unionsspørsmålet fremstilles som en viktig sak i samfunnet i litteraturen, noe det også var i Norge på 1800-tallet. Litteraturen hadde i denne tiden, ifølge Tveterås og Tveterås (1996), en potensiell funksjon i arbeidet for nasjonal selvstendighet. Moren gir imidlertid ikke eksplisitt uttrykk for sitt syn på unionen i *Storskogen*, og en kan derfor vanskelig påstå at det ligger en skjult ideologi i boka når det gjelder dette politiske spørsmålet.

I *Storskogen* skildres kristendommen positivt, og Moren viser at mennesker kan få det godt gjennom å leve i tråd med Guds vilje. Dette kan tolkes som et uttrykk for forfatterens verdisyn, da han i taler og avisinnlegg uttalte at kristendommen stod for verdier som var forenlige med den folkelige bondekultur, som han ønsket at nasjonen Norge skulle bygges på. Furuland (1932) mener idealpresten i *Storskogen* kan representere en uuttalt kritikk av samfunnet. Den tilsynelatende perfekte presten representerer det gode i kristendommen. Han når frem til menigheten sin, og får dem til å være gode mennesker. I kontrast til idealpresten står den gamle presten i bygda. Gjennom de to prestetyperne kan Moren vise hvordan en prest ikke bør være sammenlignet med hvordan en god prest er. Realistene i 1880-årene viste sin kritikk av samfunnet ved å realistisk skildre ille kår, mens Moren muligens viser sin kritikk gjennom den idealiserte presten i *Storskogen*. Presten representerer en utopi, et idealsamfunn hvor kristendommen og religiøse ledere gjør samfunnet til det bedre. Dette kan innebære en kritikk av samfunnet, da det tydeliggjør at samfunnet har et forbedringspotensiale.

I den marxistiske litteraturforskningen, som litteratursosiologien blant annet henter inspirasjon fra, mener en at forfattere ikke kan unngå å være sterkt påvirket av sin klassetilhørighet, som er bestemmende for emnevalg og ideologisk grunnoppfatning (Furuland og Svedjedal, 1997). I *Storskogen* skildrer Moren de samme sosiale hierarkier som fantes i hans eget samfunn, og han viser sin sympati for bonden. «Sven Moren er ein klart partisk forfattar, som heimstaddiktar hevdar han interessene til storbøndene i ei austlandsk skogbygd...» (Vestheim, 1978, s. 29). Moren var storbonde, og hans ideologiske oppfatning var gjennom hele livet at bonden er bærer av den norske kulturen. I *Storskogen* er storbonden i sentrum hva gjelder motiv og tematikk. Moren setter bonden og bondekulturen i et skarpt relieff til byfolk og bykultur. Paal Breiby, som representerer bykulturen, skildres negativt, mens broren Vesl-Hakko, representanten for sunne bondeverdier, gis positive vurderinger. Skillet mellom bygdefolk og byfolk trekker Moren for øvrig ofte i forfatterskapet, alltid med en negativitet rettet mot bykulturen. «Sosialt plasserer Moren seg på bonde- (stundom storbonde-) sida. Men diktinga hans er boren av medleving med slitarfolket i hans egne bygder.» (Birkeland, 1995, s. 504) Moren skildrer fattige Aase fra Fjellmora med sympati og medlidenhet. Vestheim (1978) mener Moren gjennomgående

i sitt forfatterskap viser sympati for småfolk, «... men berre så lenge dei held seg innafor rammene av det patriarkalske storbondssamfunnet» (s. 37).

Sven Moren engasjerte seg i sosiale spørsmål gjennom hele livet, og dette kom til uttrykk i diktningen. I *Storskogen* skildres et kjønns- og klassesdelt samfunn. Moren gir et sterkt bilde av kvinnens underlegne posisjon, gjennom skildringer av Mette Breibys sorg over manglende innflytelse og medbestemmelse i familielivet. Forfatteren fremstiller imidlertid de bygdepatriarkalske forhold som naturlige. Kjønnroller og klassehierarkiet skildres som en selvsagt del av samfunnet, tilsynelatende uten kritikk av systemet. Moren viser imidlertid at klasseinndelingen i samfunnet kan være problematisk. Han gir ikke eksplisitt uttrykk for at det er et urettferdig system som må forandres, men viser hvordan sosiale samfunnsklasser kan stå i veien for ekte verdier, som kjærlighet. Moren var, ifølge Vestheim (1978), antisosialistisk innstilt, men dette kommer ikke så tydelig frem i *Storskogen* som i forfatterens senere bøker.

Moren setter i *Storskogen* slektsgården, ætten og primærnæringen skogbruk høyt. Han skildrer arbeidsliv og yrker i boka med kjærlighet til skogbruket. Vestheim (1978) peker på at Moren, særlig i sitt senere forfatterskap, «... prøver å løfte bonden ut av storsamfunnet og vil føre han tilbake til sjølvbergingshushaldet» (s. 43). I *Storskogen* skildres et tøft og tidvis farlig arbeid innenfor primærnæringene, men det fremstilles som givende. De som arbeider hardt, som Vesl-Hakko, gis positive vurderinger i boka. I kontrast til den hardtarbeidende bonden og skogsarbeideren, står den griske spekulanten. Ætten og slektsgården gis høy verdi i *Storskogen*. Stor-Hakko er den karakteren som sterkest formidler hvor viktig det er at ættegården forblir i slekten. Moren holder fast ved det gamle ættesamfunnet i boka, og viser at det er hos ætten framtida ligger. Vesl-Hakko i *Storskogen* forlater ætten og reiser ut av bygda, men kommer tilbake til hjemmet og gården. «Det er karakteristisk for ættetanken til Moren at dei som har kommi bort frå ætta, aldri får fred.» (Vestheim, 1978, s. 32) Moren gir i *Storskogen* uttrykk for at det er på gården og i bondenæringene at framtida ligger, et syn som er gjennomgående i forfatterskapet. Vestheim (1978) mener han har en konservativ Venstre-nasjonalistisk bondeideologi i bøkene sine. Moren kjemper for bondereising og «det opphavelige» (1978, s. 43) i mellomkrigsromanene sine, og dette gjør han også i *Storskogen*.

Moren tviholder, særlig senere i sitt forfatterskap, ifølge Vestheim (1978), på det patriarkalske bondesamfunnet som gradvis går i oppløsning. Dette er interessant da nynorske heimstaddiktere i Morens samtid, ifølge Birkeland (1995), generelt var fremtidsrettede. «... dei er lite opptekne av å stogge tida og halde uskyldstilstanden fast, for dei er sjølve med i ei stor bølge, ei folkereising» (s. 474). Moren er kritisk til samfunnsutvikling i *Storskogen*, og bryter med den generelle tendensen hos nynorske heimstaddiktere i samtiden. Halldis Moren Vesaas

(1951) peker på at han i forfatterskapet var i strid mot utviklinga, og vendte seg «... så harm og skræmd mot alt ho førde med seg, først mot byen og industrien, sidan mot arbeidarreisinga» (s. 82). I *Storskogen* er imidlertid ikke Moren skeptisk til alle sider ved utviklingen. I boka viser han hvordan en skogsbygd kan bli beriket av å ha jernbane. Jernbanen i samfunnet i *Storskogen* fremstår som et midtpunkt for folkeliv, nye strømnings og siste mote. Det er interessant at Moren skildrer en velfungerende jernbane i boka, da han lenge kjempet for at hjembygda skulle få jernbane. I boka vies ikke jernbanen så mye plass at en kan se en tydelig ideologi i skildringene. Det viser derimot at Moren ikke utelukkende var negativ til utvikling og industrialisme.

***Storskogen* og Sven Morens innflytelse**

Storskogen av Sven Moren har hatt en plass i det norske samfunnet i en årrekke. De mange kritikere som har uttalt seg om boka, vitner i sine anmeldelser og fremstillinger om at den har hatt en effekt på lesere. Griswold og Furuland (1997) peker på at kjønn, klasse, yrkesstatus, nasjonalitet, utdanning, alder og livserfaring påvirker hvordan en leser. Som undersøkelser av litteratursamfunnet *Storskogen* har sprunget ut av viste, har mange kritikere ment at Morens verk særlig appellerer til ungdom. De mange skoleutgavene av boka, vitner om at ungdommen har vært en målgruppe. Analysen av litteratursamfunnet viste imidlertid at mottakergruppen har vært betydelig mer variert. Furuland (1997) mener det er vanskelig å studere et verks mottakelse innenfor ulike befolkningsgrupper. En kan imidlertid undersøke om forfattere skriver med bestemte målgrupper i tankene. Kan en se tegn i *Storskogen* til at Moren skriver for en bestemt gruppe mennesker?

Griswold (1997) peker på at lesere relaterer det litterære innholdet i litteraturen til sin livserfaring. Motivet og tematikken i *Storskogen* kan ha hatt en appellerende effekt på bønder mer enn embetsmenn og byfolk. Dette fordi Moren skriver om et bondesamfunn, med et motiv og en tematikk, som er gjenkjennelig for en fra bygda. Midttun (1940) mener Moren «mana ungdomen til å vera glad i heim og fedreland og bondeyrket og god nedervd sed og skikk» (s. 340). Dette gjør forfatteren også i *Storskogen*. Moren ble gjennom sitt arbeid på mange samfunnsområder oppfattet som en talsmann for bøndene og bondeverdier nasjonalt. Han nådde frem til distriktene i Norge, og folk på bygda identifiserte seg med det han skrev. Griswold (1997) mener en i litteratursosiologisk forskning trenger studier som viser hvilken rolle litteraturen har som identitetsbygger og identitetsbevarer. I *Østlendingen* 28.10.1996 står det at det er lett for folk på landsbygda å identifisere seg med det Moren skriver. Gjennom *Storskogen* ble folk stolt av eget

bondeopphav. I boka styrker Moren bondeidentiteten, og tegner et positivt bilde av bonden i kontrast til bymennesket.

Landsmålet, som Ivar Aasen etablerte i 1850-årene, ble en folkebevegelse mot slutten av 1800-tallet. Den frilynte ungdomsrørsla hadde landsmålet som merkesak. Moren gjorde en stor innsats for landsmålet, som privatperson, målmann, ungdomslagsleder og forfatter, og hans arbeid for målsaken hadde en virkning og betydning i samfunnet. Han kjempet for at landsmålet skulle få en mer østnorsk klang. «Haraldseid sa at Moren gjennom sine bøker har bidratt til å utforme den moderne nynorsken, han førte Østerdals-formen og Trysil-preget språk inn i landsmålet.» (*Hamar Arbeiderblad*, 25.10.1971) Mange forfattere i tiden skrev landsmål som en del av sitt arbeid for å fremme skriftspråket. Morens valg av målspåk kan ses på som et uttrykk for hans ideologiske standpunkt. I *Firda Folkeblad* 03.11.1921 stod det et innlegg av Moren, «Andre folk – og vi», på trykk, hvor han gir uttrykk for sitt syn på det norske språket. «Og landsmaalet er no den skriftforma som høver best til alle norske maalføre.» Moren kjempet for det særnorske, og mente at landsmålet var mer norsk enn riksmålet. Hans valg av språkform i *Storskogen* kan ha vært ment å være holdningsskapende. En skal ikke se bort ifra at den språklige utformingen i boka appellerte mer til noen befolkningsgrupper enn andre. På bygdene, særlig på Vestlandet, stod landsmålet sterkt.

Forfattere har, ifølge Furuland (1997), større muligheter for meningspåvirkning dersom de engasjerer seg sterkt på flere arenaer. «Författaren måste helhjärtat och ofta mycket långvarigt [...] engagera sig i en fråga.» (1997, s. 37) Sven Moren engasjerte seg over svært lang tid i de samme kjernesakene. «Det sosiale og kulturelle grunnsynet i *Storskogen* heldt Moren fast ved gjennom heile si dikting.» (Birkeland, 1995, s. 506-607) Moren etablerte kontakt med en rekke litterære- og samfunnsrelevante mennesker, og ga uttrykk for sine verdier i taler, aviser og litteratur. Nettopp dette gjør det vanskelig å avgjøre om hans litteratur alene har hatt innflytelse. «Men både i sitt liv og i si dikting var han ein sympatisk og trufast talsmann for dei saker og dei idèar han var glad i.» (Haraldseid, 1946, s. 10) Moren skapte som samfunnsmenneske forandringer i samfunnet.

Furuland (1997) peker på at en lettere kan skape forandringer og påvirke andre dersom en står sammen med en organisasjon. «Ett arbete innanför eller i samspel med en organisation, en folkrörelse, innebär vissa fördelar för uppnående av reella resultat.» (1997, s. 37) Moren var leder for og involvert i en rekke organisasjoner, som den frilynte ungdomsrørsla og mållag. I organisasjonene kjempet han for de samme sakene som i litteraturen. Det er interessant at en hører om ungdomslag i *Storskogen*, da Moren engasjerte seg i ungdomsrørsla, og hadde verdisynet som bevegelsen frontet. I boka fortelles det med positivitet om ungdomslaget i bygda

og deres arbeid, og en kan derfor diskutere om det ligger en skjult ideologi i boka. Det er interessant at Moren skildrer karakterer i *Storskogen* som står for det samme som han selv, som Tora Sell og den unge presten, utelukkende positivt. Mange av tankene og verdiene som Moren gir uttrykk for i boka stod ungdomsrørsla i Norge for rundt 1900. Dette kan være en mulig forklaring på hvorfor *Storskogen*, ifølge kritikere, hadde en særlig appell på ungdommer. Ved lesning av boka kunne ungdommer fra ungdomslaga i Norge trolig identifisere seg med verdiene Moren gir uttrykk for. Furuland (1997) mener det er sentralt for meningspåvirkningen at forfatteren fremstår som et selvstendig individ, «... och läsarna bör få klart för sig att författaren formulerar sina synpunkter som obunden och fristående intellektuell.» (s. 37) Selv om Moren stod bak organisasjoner, ga han uttrykk for sine personlige meninger i både aviser og litteraturen.

En kan spekulere i hvorfor *Storskogen* mistet sin popularitet i 1980- og 90- årene, slik det fremstår ut i fra opplag, litteraturhistorier og undersøkelser av aktualitet i dag. Setter språket en stopper for at Morens eventuelle ideologi og budskap skal nå frem blant dagens lesere? Det er vanskelig å gi et klart svar på om det er språket som i dag fører til lite popularitet, eller om det er andre aspekter ved boka som er foreldet. Det som imidlertid er interessant er at en i flere av ungdomsutgavene av boka finner lister med begreps- og ordforklaringer til slutt i verket. Dette kan vitne om at språket vanskeliggjør en god leseopplevelse, og dermed hindrer formidling. Samtidig blir andre forfattere fra Morens samtid fortsatt lest og viet oppmerksomhet i skole og av forskere i dag.

Kan den manglende populariteten til *Storskogen* i dag ha sammenheng med motivet, tematikken, budskapet eller ideologien i verket? Boka handler om et skogsamfunn hvor befolkningen arbeider innenfor primærnæringer. En kan tenke seg at det er vanskeligere for lesere i dag og identifisere seg med motivet i boka, enn det var for lesere på begynnelsen av 1900-tallet. Dette fordi arbeid innenfor primærnæringer ikke lenger er dominerende i Norge, og relativt få driver med skogbruk. Klassesamfunnet som skisseres i boka finnes ikke i Norge i dag, og det politiske klimaet i *Storskogen* kan dagens lesere vanskelig finne gjenkjennbart. Samtidig er deler av tematikken i verket, som kjærlighet og kapitalisme, fortsatt aktuell i dag. Storspekulasjon og kapitalisme, som Moren vender seg kritisk mot i boka, er en del av dagens samfunn, og for lesere kan det være interessant å lese om kapitalismens mulig ødeleggende kraft på «sunne» verdier. På den annen side er kapitalismen så etablert i samfunnet at en ikke har det samme perspektivet i dag som Moren hadde. Forfatterens fokus på slekten, ættegården og hjemmeplassens verdi, kan være av interesse for dagens lesere, da en med økt utflytting fra bygder har blitt oppmerksom på at det er en samfunnsaktuell tematikk. På den annen side kan bildet Moren gir virke utdatert for dagens urbane og moderne menneske. *Storskogen* kan ha verdi og appell som kulturhistorie for dagens

leser. Den forteller om tidligere generasjoners levesett og samfunnskår, og på den måten kan lesere identifisere seg med den.

Moren fikk støtte og anerkjennelse av den norske stat gjennom legater, reisestipend og kunstnerlønn. Han hadde en innflytelse og betydning i det norske samfunnet, både lokalt og nasjonalt. «Han var den første Trysildikteren – den som gikk opp vegen for de andre...» (*Østlendingen*, 28.10.1996). Det litterære miljøet i Trysil blomstret etter Sven Moren, og det viser at han hadde en innvirkning på samfunnet. Han viste at det var mulig å komme fra Trysil og slå igjennom. På 125-årsjubileet for hans fødsel ble aktualiteten til diktningen hans reflektert over. «Han hjelper oss til å se bygda vår og være stolt av den. Det er kanskje enda viktigere i dag enn det var på den tida han skrev...» (*Østlendingen*, 28.10.1996). Til tross for at Morens litteratur kan ha en aktualitet i dag, så tyder den manglende tilgjengeligheten hos bokhandlere og de lave utlånstallene hos bibliotek på at *Storskogen* er lite populær blant dagens lesere. Med få lesere får ikke forfatteren formidlet sitt budskap og verdisynt. Som identitetsskaper og formidler av ideer i dag, når *Storskogen* i liten grad frem.

Fremtidshåp og budskap i slutten av *Storskogen*

Med utgangspunkt i slutten av *Storskogen*, kan en ane et fremtidshåp hos Moren. Gunnar Neset faller i elva og dør, Nils Berger tar selvmord og Marit Breiby dør av tuberkulose, men til tross for dette tragiske, ender boka på flere måter godt. Marit bestemmer seg før hun dør, etter mye tvil, for å selge ættegården, og gi pengene til et nytt barnehjem. Stor-Hakko tar salget av ættegården tungt, men gleden er stor da det viser seg at Vesl-Hakko er den nye eieren. Vesl-Hakko kommer flyttende til Breiby med familien sin, og Breiby-slekta skal leve videre på slektsgården. Marit, som ligger for døden, får være sammen med broren sin, som hun er så glad i, en siste gang. Barna til Vesl-Hakko, Litl-Hakko og Marit, bringer håp om at ættegården vil være i slekta i fremtida. At barna er oppkalt etter tidligere generasjoner på Breiby, peker også mot slektens fortsettelse. Det er interessant at Marit, en karakter med god moral, selger ættegården, da Moren anså denne som sentral for slekt og kultur. «Paa ein ungdomsstemna nyleg sa diktaren Sven Moren at han visste berre ein veg aa visa ungdomen, og det var heimatt til garden og bygdi.» (*Firda Folkeblad*, 05.07.1932) Moren gir uttrykk for dette synet også i *Storskogen*, men han viser gjennom Marits perspektiv og valg at en ikke må ofre alt for ætten og gården, og at samvittighet og godhet er minst like viktig.

I *Storskogen* er kjærlighet, til familie og det motsatte kjønn, et tema som står sterkt. Marit og Gunnar er i starten av boka forelsket og vil ha hverandre, men det ender med at Marit må ofre kjærligheten for slektsgården. Med skildringene av det ulykkelige samlivet mellom Marit

og Nils, vises konsekvensene av spekulasjon og oppofring av riktige verdier, som kjærligheten, til fordel for materialisme. Vesl-Hakko ofrer på sin side alt i den gamle tilværelsen for å være sammen med kvinnen han elsker. Klasseforskjellene mellom Vesl-Hakko og Oline står ikke i veien for deres kjærlighet i det lange løp, og i slutten av *Storskogen* får leseren vite at det har gått bra med dem. I bokas siste sider gis det et håp om at kjærligheten vil stå sterkt på Breiby i fremtida.

‘Du – held du enno med døm som elsker?’

‘Ja!’ sa han – sterkt.

‘Da kjem det tel aa gaa godt med ungdomen paa Breiby – heretter.’

(s. 202)

Moren har et budskap til leseren av *Storskogen*. En må ta vare på det av ekte verdi, ikke materialistiske verdier.

Tittelen *Storskogen* er, som nevnt tidligere, passende for en bok hvor nettopp skogen står sentralt. I verket skildres skogsdrift, og det indikeres at dette går hardt utover skogen. I siste halvdel av 1800-tallet ble det drevet hardt i norske skoger, og «... alt i 1866 var nok den gamle *storskogen* borte» (Lillevold, 1964, s. 194) i Trysil. *I vårvinna. 30 år i ungdomslaget* (1930) skriver Moren «No er den gamle skogen borte. Vi hogg han ned – ikkje med ein gong, men litt etterkvart. Vi gjekk til han år etter år og tok – og gav ingenting att.» (s. 131) Moren hadde som forfatter bondens perspektiv i sitt syn på skogen. «For spekulanten er skogen ei vare, eit middel til kortsiktig profitt; for bonden er skogen ein ættearv som må vernast mot rovdrift.» (Vestheim, 1978, s. 28) Kontrasteringen mellom bonden og spekulanten hva gjelder skogens verdi, ser en i Morens forfatterskap. Helt til slutt i *Storskogen* er det en interessant replikkveksling mellom Vesl-Hakko og Stor-Hakko.

Skogen letta seg ande-stilt or natt-svale skuggar og steig skjelvande upp i soli. Ungskog- alle stadir, runnin or gamle kjemperøtar, med linæa angande søtt i mosen...

‘Det er utrulegt, som han veks til att, skogen?’ sa Vesl-Hakko.

‘Ja. Her bir nok storskog enno her – berre en fêr fint med ungsbogen,’ sa faren tankefull.

‘Ja. – Naar en berre fêr fint med ungsbogen,’ sa Vesl-Hakko, han gjekk inn og kysste borni, som sov søtt i dei nye sengine sine.

(s. 205)

Sitatet peker mot den kraftige hogsten i skogen, men også mot at skogen vokser til igjen. Det er håp i slutten. Selv om en har fart skjødesløst med skogen, og hogget ned hele storskogen, kommer det ny og lovende skog opp. En kan diskutere om det er et budskap i sitatet. For at skogen skal gi gode levekår må en trække varsomt. Slutten i boka kan leses som en metafor, da det indikeres at slekta, med metaforen skogen, vokser til dersom en behandler nye generasjoner, metafor ungsbogen, godt.

Kapittel 5. Avslutning

I oppgaven har Sven Morens *Storskogen* (1904) blitt undersøkt i et litteratursosiologisk perspektiv, og analysen har påvist at boka er et produkt av en tid og et samfunn.

Samfunnsforhold, litterære strømninger, ideer og ideologier, forlagsforhold, tilbakemeldinger og kritikk, påvirket Morens litterære uttrykk, og har satt sitt preg på *Storskogen*. Furuland og Svedjedals bidrag til det litteratursosiologiske forskningsfeltet i *Litteratursociolog* (1997), har dannet teorigrunnlaget i oppgaven, og gjennom deres teorier har jeg belyst *Storskogens* sammensatte relasjoner til samfunnet. Med utgangspunkt i Svedjedals (1997) tredeling av forskningsområdet, har jeg undersøkt det som var oppgavens målsetning: *Storskogen* i et litteratursosiologisk perspektiv, med hovedfokus på samfunnet i litteraturen.

I «Kapittel 2. Litteratursamfunnet» ble det konstatert at *Storskogen* kom i en rekke utgaver og oversettelser. Aschehoug drev større markedsføring enn Morens tidligere forlag, Alfarheim, og dette kan være en forklaring på hvorfor forfatteren fikk sitt gjennombrudd med *Storskogen*, sin første bok utgitt av Aschehoug. Mange kritikere og kulturpersonligheter roste verket, og bokas positive publisitet hadde trolig en innvirkning på potensielle lesere, og kan være en forklaring på verkets mange opplag og suksess. *Storskogen* kom i sitt siste opplag i 1975, og etter 1970-årene mister Moren tilsynelatende popularitet. I litteraturhistorier for skoleelever har forfatteren en naturlig plass frem til 1970-årene, mens han på 1990-tallet knapt blir nevnt. Sammen med undersøkelser av lånehistorikk ved to av landets bibliotek, viser dette at *Storskogen* og Moren i dag er lite populære.

«Kapittel 3. Samfunnet i litteraturen» har vist at Moren skriver realistisk i *Storskogen* om samfunnsforholdene i Norge på slutten av 1800-tallet. Kritikere har påpekt likheten mellom bygda i boka og Morens hjembygd Trysil, og den foregående litterære analysen har vist at parallellene er mange. I litteraturhistorier blir Moren, som nevnt i kapittel to, omtalt som realistisk heimstaddikter, en kategorisering som virker passende etter lesningen av *Storskogen*. Som påpekt i «Kapittel 4. Litteraturen i samfunnet», kan en ikke utelukke at forfatteren muligens hadde et ønske om å vise frem hjembygda gjennom boka. En må imidlertid tolke hvor og når handlingen i *Storskogen* finner sted, da Moren ikke gir eksplisitt uttrykk for dette. Det kan være et bevisst valg fra forfatterens side for å nå flere lesere. Analysen har vist at Moren skildrer en periode som likner 1870- til 1890-årene i norsk historie, en tid da forfatterens verdi- og livssyn ble dannet. Moren så med sorg på oppløsningen av det tradisjonelle bondesamfunnet, og dette viser han i *Storskogen*.

I *Storskogen* forteller Moren om en typisk østlandsk skogsbygd. Bildet han gir av arbeids- og boforhold, vitner, som påpekt i kapittel tre, om at han kjente til arbeidets karakter, og sett i

sammenheng med sekundærkilder virker det realistisk. Skildringene av det politiske livet og samfunnsstyringen i bygda, fremstår, fra en litteratursosiologisk synsvinkel, også som virkelighetssanne. Skole-, helse- og rettsvesenet i samfunnet i boka likner det en hadde i Norge på slutten av 1800-tallet. De politiske strømninger, impulser og bevegelser som skildres, er tilsvarende realistiske. I *Storskogen* forteller Moren om konjunkturer i skogbruket, og økonomiske opp- og nedgangstider, med paralleller til 1870- til 1890-årenes Norge. Moren er kritisk til kapitalisme og spekulasjon, og viser hvor ødeleggende det kan være å sette materielle verdier fremfor sunne bondeverdier. I forfatterskapet, taler og avisinnlegg kjempet Moren for sunne bondeverdier, og det tradisjonsrike ætte- og bondesamfunnet, og han ga uttrykk for sin skepsis mot kapitalisme. Som vist i kapittel fire ser en dette også i *Storskogen*.

I *Storskogen* skildres et sterkt klasse- og kjønnsdelt samfunn. Embetsmenn og storbønder tilhører den øvre klasse, mens tjenerskap og arbeidere står lavt sosialt. Kvinner har lavere sosial status enn menn. Som vist i kapittel tre, fremstår Morens bilde av klassehierarki og kjønnsroller som en speiling av virkeligheten. Kritikere mener forfatterens sosiale posisjon som storbonde kommer til uttrykk i litteraturen, og i kapittel fire peker jeg på at dette også er tilfellet i *Storskogen*. Bonden og bondekultur opphøyes, og er i sentrum for motiv og tematikk i boka, i kontrast til bykultur og byfolk, som ses ned på. I forfatterskapet holder Moren fast ved et patriarkalsk bondesamfunn, og skildrer utvikling og industrialisme som trusler. I *Storskogen* fremstiller han klasse- og kjønnsroller som naturlige elementer i samfunnet. Moren viser imidlertid sympati for fattigkona Aase fra Fjellmora og underdanige Mette Breiby, og peker på at samfunnets klassehierarki kan ødelegge for kjærlighet og lykke, og en kan derfor ane en viss kritikk av det sosiale systemet.

Moren skildrer tro og religion i *Storskogen* med fokus på kristendommen, og gir realistiske bilder av tradisjoner og skikker knyttet til religiøse samlinger. Troen som skildres, og synet på Jesus og Gud, har paralleller i *Bibelen* og det kristne norske trossamfunnet. Moren gir muligens uttrykk for en kritikk av samfunnet gjennom idealpresten i boka, da han viser at samfunnet kan bli bedre enn det i realiteten er. Som påpekt i kapittel fire, kan forfatterens fokus på kristendommen og det gode i den, tolkes som et uttrykk for hans verdisyn, da han anså kristelige verdier som sunne. Realistisk skildrer Moren selskapskultur, juleturing, kontakt med ut- og innland, dans og musikk og marked i bygda i *Storskogen*. Det skiftende perspektivet i boka bidrar til å skape troverdighet og realisme, og er et fortellerteknisk grep som nyrealistene i tiden tok i bruk. Morens poetiske natur- og miljøskildringer fremstår imidlertid som et brudd på nyrealistenes krav om saklig språk. Forfatterens type-fremstilling av karakterer i *Storskogen*, er heller ikke i tråd med nyrealistenes realismekrav.

I kapittelet «Litteratursamfunnet» viste undersøkelser av kritikeres syn på *Storskogen*, at boka har hatt en appell på lesere med ulik bakgrunn og livserfaring. I kapittel fire ble det undersøkt om verket når visse befolkningsgrupper mer enn andre. Konklusjonen ble at motivet og tematikken i *Storskogen* kan være mer appellerende på lesere fra skogsbygder eller distrikts-Norge enn byfolk. Moren ble for øvrig oppfattet i samfunnet som bøndenes talsmann. Kritikere mener *Storskogen* har blitt særlig godt mottatt av ungdom. Aschehoug ga ikke eksplisitt uttrykk for målgruppe i markedsføringen av verket. Utgavene av boka beregnet på elever i skolevesenet, kan derimot peke mot at forlaget siktet seg inn på ungdommer. Mange av verdiene Moren ga uttrykk for gjennom sitt liv, også i *Storskogen*, er forenlige med det den frilynte ungdomsrørsla stod for. I hans fremheving av ungdomsrørslas gode arbeid i litteraturen, som i *Storskogen*, kan det ligge en ideologisk grunntanke og ønske om å påvirke til grunn. En skal ikke se bort ifra at ungdommer fant *Storskogen* appellerende og identifiserende, da den projiserer flere av ungdomsrørslas verdier.

Da *Storskogen* ble utgitt var språkspørsmålet en sak som opptok mange, og som vist i kapittel to ble Moren anbefalt å skrive på landsmål. Han ble trolig påvirket av strømninger i tiden og tilbakemeldinger han fikk, og resultatet ble litterære verk, som *Storskogen*, på landsmål. Moren ble landsmålsforkjemper, og en kan, som påpekt i kapittel fire, ikke utelukke at han muligens hadde et ønske om å være holdningsskapende og fremme landsmålet gjennom *Storskogen*. Det at verket er skrevet på landsmål, kan ha ført til at lesere lokalisert i typiske landsmålsområder, som på Vestlandet, fant den mer appellerende enn folk fra steder hvor riksmålet dominerte.

En kan spekulere i hvorfor *Storskogen* i dag er lite populær. I kapittelet «Litteraturen i samfunnet» pekes det på at språket, motivet, tematikken, budskapet eller ideologien i verket kan være forklaringen. Språket kan fremstå som foreldet i dag, men samtidig kan ikke dette alene forklare hvorfor boka er lite populær, da forfattere fra Morens samtid fortsatt leses. I dagens samfunn kan det imidlertid være vanskelig for lesere å identifisere seg med en bygd hvor det arbeides innenfor primærnæringen skogsdrift, da det i liten grad er en næring folk er sysselsatt med sammenlignet med tidligere. Klassehierarkiet, kjønnsrollene og det politiske klimaet i *Storskogen*, er for dagens lesere fjern historie. På den annen side er tematikken, som kjærlighet og kapitalisme, ikke utdatert. Verdiene som Moren gir uttrykk for, hva gjelder ætten og slekten, bykultur, bonden og kapitalisme, kan være interessante i dagens perspektiv, men samtidig kan de virke foreldet. I boka opphøyer Moren bonden og arbeidet på bygdene, og som vist i kapittel fire kan fortsatt folk fra bygde-Norge identifisere seg med det han skriver. Trolig er det imidlertid

færre som kan kjenne seg igjen i boka i dag enn tidligere, nettopp fordi færre er bosatt på bygder og arbeider innenfor primærnæringer.

Med sin sterke realisme kan *Storskogen*, fra et litteratursosiologisk perspektiv, benyttes som kulturhistorisk kilde. Furuland (1997) mener en alltid ved bruk av skjønnlitteratur som kildemateriale må ta med i betraktning forfatterens ideologi og ståsted, og lese boka i sammenheng med andre kilder. Dette har jeg gjort i oppgaven, og analysen viser at *Storskogen* på flere områder fremstår som en sann beretning om kultur og levesett i en skogsbygd i Norge på slutten av 1800-tallet, men at forfatteren på visse områder har latt fantasien og fiksjonen spille inn. En må være bevisst at Moren lar sine verdier og ideologier komme til uttrykk i boka, da dette påvirker realismen og verkets verdi som kulturhistorie. Samtidig er ideologiene i verket også et produkt av et samfunn, og de er dermed en rik kulturhistorisk kilde i seg selv.

I kapittel to «Litteratursamfunnet» viste jeg at Sven Moren og *Storskogen* i en årrekke hadde en plass i det norske samfunnet, og at forfatter og verk ble påvirket av samfunnsforhold og strømninger i tiden. I kapittel tre «Samfunnet i litteraturen» var målsetningen å undersøke: Hva er karakteristisk for samfunnet Moren skildrer i *Storskogen*, og hvilke paralleller kan en trekke til virkeligheten? Ved å se verket i sammenheng med kilder om samfunnsforhold og kulturen i Norge på slutten av 1800-tallet, har jeg påvist at Morens bok på flere måter fremstår som en speiling av virkeligheten. Ut ifra kapittel fire «Litteraturen i samfunnet» kan en imidlertid konkludere med at Moren ikke gir en objektiv speiling av virkeligheten i *Storskogen*, da han gir uttrykk for sine verdier og livssyn i boka. Nærmere undersøkelser viste at verket muligens appellerer til visse lesergrupper mer enn andre. Sven Moren holdt fast ved sine verdier og ideologier gjennom hele livet, og uttrykte dem på flere samfunnsarenaer. Gjennom sitt engasjement i organisasjoner, som den frilynte ungdomsrørsla, hadde han innflytelse i samfunnet. Kritikere mener han også gjennom litteraturen evnet å være holdningsskapende, og påvirke lesere. *Storskogen* er, fra et litteratursosiologisk perspektiv, et produkt av et samfunn, men var også en del av et samfunn.

Litteraturliste

- Amdam, P., (1975) 1995, «En ny realisme. Historie og samtid», i E. Beyer (red.), *Norges litteraturhistorie*, bind 4, Cappelen, Oslo
- Andersen, P. T., 2001 (2006), *Norsk litteraturhistorie*, Universitetsforlaget, Oslo
- Andersen, P. T., 2012, *Norsk litteraturhistorie*, Universitetsforlaget, Oslo
- Andreassen, T., 1986, *Det litterære system i Norge. En litteratursosiologisk innføring*, Cappelen, Oslo
- Bakken, E. I., 1977, *Halldis Moren Vesaas: Sven Moren og heimen hans og Sven Moren: Gardguten og spelemannen: memoar og fiksjon – ei jamføring*, hovedoppgave UIO, Oslo
- Bakken, T., 1991, *Rompa her! Fløterminner fra Trysilvassdraget*, Info-tjenesten, Nybergsund
- Beyer, E. (red.), 1975, *Norges litteraturhistorie*, bind 4, Cappelen, Oslo
- Beyer, E. (red.), 1995, *Norges litteraturhistorie*, bind 4, Cappelen, Oslo
- Beyer, H. og E. Beyer, 1970, *Norsk litteraturhistorie*, Aschehoug, Oslo
- Beyer, H. og E. Beyer, 1978, *Norsk litteraturhistorie*, Aschehoug, Oslo
- Beyer, H. og E. Beyer, 1996, *Norsk litteraturhistorie*, Aschehoug, Oslo
- Beyer, H., 1933, *Norsk litteraturhistorie: til orientering og selvstudium*, Aschehoug, Oslo
- Beyer, H., 1952, *Norsk litteraturhistorie*, Aschehoug, Oslo
- Bing, J., 1904, *Norsk litteraturhistorie*, Gyldendal, Kristiania
- Birkeland, B., (1975) 1995, «Ein ny realisme. Grenda og verda», i E. Beyer (red.), *Norges litteraturhistorie*, bind 4, Cappelen, Oslo
- Birkeland, B., (1975) 1995, «Sven Moren», i E. Beyer (red.), *Norges litteraturhistorie*, bind 4, Cappelen, Oslo
- Bojer, J., 1903, *Troens Magt. Roman*, Gyldendal, Kjøbenhavn
- Bonde, E., 1990, *Dialog: litteraurantologi og litteraturhistorie for ungdomstrinnet. 2: fra 1900 til 1940*, Cappelen, Oslo
- Broch, C., 1940, *Kortfattet norsk litteraturhistorie*, Marius Lunds forlag, Oslo
- Christophersen, T., 1990, *Hovedlinjer: norsk litteraturhistorie for den videregående skolen*, Norsk undervisningsforlag, Oslo
- Coward, G. og F. Raastad, 1975, *Diktere og diktekunst: litteraturhistorie for videregående skoler*, Fabritius, Oslo
- Dale, J. A., 1972, *Norsk litteraturhistorie for gymnaset*, Cappelen, Oslo
- Elster, K., 1924, *Illustreret norsk litteraturhistorie, 2: Fra Wergelandstiden til vore dage*, Gyldendal, Kristiania
- Elster, K., 1934, *Illustrert norsk litteraturhistorie, 5: åtti- og nittiårene*, Gyldendal, Oslo

- Engen, A., 2003, «Moren, Sven», i J. G. Arntzen (red.) og K. Helle, *Norsk Biografisk Leksikon*, bd. 6: Lassen-Nitter, Kunnskapsforlaget, Oslo
- Engesæth, F. J., 1975, *Sven Morens styrkeprøve. Analyse av realismen i den sosiale og individuelle skildringa*, hovedoppgave UIO, Oslo
- Espe, T. O., 1976, *Trysilsamfunnet i konflikt: Sven Moren og romanene hans om arbeidskonfliktene i trysil i mellomkrigstida*, hovedoppgave UIB, Bergen
- Falkberget, J., 1905, *Vaarsus. Fortælling*, I. Scheide, Trondhjem
- Furuland, G., 1932, «En prästgestalt i Sven Morens bok `Storskogen`», i O. Midttun, *Syn og Segn*, Det norske samlaget, Oslo
- Furuland, L. og J. Svedjedal (red.), 1997, «Förord», i L. Furuland og J. Svedjedal (red.), *Litteratursociologi. Texter om litteratur och samhälle*, Studentlitteratur, Lund
- Furuland, L., 1997, «Litteratur och samhälle. Om litteratursociologin och dess forskningsfält», i L. Furuland. og J. Svedjedal (red.), *Litteratursociologi. Texter om litteratur och samhälle*, Studentlitteratur, Lund
- Gjone, T., 1922, *Grundset marked*, Steenske Forlag, Kristiania
- Griswold, W., 1997, «Aktuella tendenser inom litteratursociologin», i L. Furuland og J. Svedjedal (red.), *Litteratursociologi. Texter om litteratur och samhälle*, Studentlitteratur, Lund
- Halberg, P. T., 1993, *Den stolte sliter. Skog- og landarbeiderne 1900 til 1990 – en kamp for likeverd*, Fellesforbundet seksjon skog og land, Oslo
- Haraldseid, S., 1946, *Gardguten og spelemannen. Sven Morens liv og diktning*, Aschehoug, Oslo
- Hodne, F., 1981, *Norges økonomiske historie 1815-1970*, Cappelen, Oslo
- Hofgaard, S. W., 1907, *Norsk litteraturhistorie til skolebrug*, Aschehoug, Kristiania
- Hofgaard, S. W., 1920, *Norsk litteraturhistorie til skolebruk*, Aschehoug, Kristiania
- Hovden, A., 1905, *Gate og grend. Forteljing*, Norli, Kristiania
- Landstad, M. B., 1880, *Kirkesalmebog. Efter offentlig Foranstaltning*, J. Guldbrandsens Forlag, Kristiania
- Landstad, M. B., 1901, *Kirkesalmebog. Efter offentlig Foranstaltning*, J. Guldbrandsens Forlag, Kristiania
- Lillevold, E. (red.), 1964, «Bankene og brannkassen», i E. Lillevold (red.), *Trysil-boka. Alminnelig del II*, Trysilboknemnda, Trysil
- Lillevold, E. (red.), 1964, «Den gamle bygda», i E. Lillevold (red.), *Trysil-boka. Alminnelig del I*, Trysilboknemnda, Trysil
- Lillevold, E. (red.), 1964, «En tung tid», i E. Lillevold (red.), *Trysil-boka. Alminnelig del I*, Trysilboknemnda, Trysil

- Lillevold, E. (red.), 1964, «Framgangstider», i E. Lillevold (red.), *Trysil-boka. Alminnelig del I*, Trysilboknemnda, Trysil
- Lillevold, E. (red.), 1964, «Hamskifte», i E. Lillevold (red.), *Trysil-boka. Alminnelig del I*, Trysilboknemnda, Trysil
- Lillevold, E. (red.), 1964, «Møte med storkapitalen», i E. Lillevold (red.), *Trysil-boka. Alminnelig del I*, Trysilboknemnda, Trysil
- Lillevold, E. (red.), 1964, «Vår egen tid», i E. Lillevold (red.), *Trysil-boka. Alminnelig del I*, Trysilboknemnda, Trysil
- Lillevold, E. (red.), 1964, *Trysil-boka. Alminnelig del I*, Trysilboknemnda, Trysil
- Lillevold, E. (red.), 1964, *Trysil-boka. Alminnelig del II*, Trysilboknemnda, Trysil
- Lunde, H., 1964, «Jord- og husdyrbruket etter 1860», i E. Lillevold (red.), *Trysil-boka. Alminnelig del I*, Trysilboknemnda, Trysil
- Midttun, O., 1940, «Moren, Sven», i A. W. Brøgger og E. Jansen, *Norsk Biografisk Leksikon*, bd. 9: Madsen-Nansen, Aschehoug, Oslo
- Moe, K. I., 1966, «Arbeidsforhold», i *Trysilvassdragets skogeierforening og skogen*, Et festskrift ved 50-års jubileet 14. august 1966
- Moen, F., A. Nyberg, O. O. Flermoen, O. Bækkevold, S. Løvåsen m.fl., 2009, *Fløterhistorier fra Trysil. Fløterne og fløteranleggene*, Trysil-Knut skimuseum og opplevelsessenter, Trysil
- Moren, S. 1922, «Til skogs», i *Fela. Gamle og nye vers*, Aschehoug, Kristiania
- Moren, S. 1922, *Fela. Gamle og nye vers*, Aschehoug, Kristiania
- Moren, S., 1904 (1908), *Storskogen. Forteljing*, 2. opplag, Krone-biblioteket, Aschehoug, Kristiania
- Moren, S., 1904 (1921), *Storskogen. Forteljing*, 3. opplag, Aschehoug, Oslo
- Moren, S., 1904 (1940), *Storskogen. Forteljing*, 5. opplag, Aschehougs utvalde for ungdom; nr. 5, Aschehoug, Oslo
- Moren, S., 1904 (1940), *Storskogen. Forteljing*, ved Sigmund Moren, Aschehougs og Gyldendals skoleutgaver av moderne norske forfattere, Aschehoug, Oslo
- Moren, S., 1904 (1949), *Storskogen. Forteljing*, 2.-3. opplag, Aschehougs og Gyldendals skoleutgaver av moderne norske forfattere, Aschehoug, Oslo
- Moren, S., 1904 (1956), *Storskogen. Forteljing*, 4. opplag, skuleutgåve ved Sigmund Moren - Aschehougs og Gyldendals skoleutgaver av moderne norske forfattere, Aschehoug, Oslo
- Moren, S., 1904 (1958), *Storskogen. Roman*, Noregs boklag, Oslo
- Moren, S., 1904 (1961), *Storskogen. Forteljing*, 5. opplag, skuleutgåve ved Sigmund Moren - Aschehougs og Gyldendals skoleutgaver av moderne norske forfattere, Aschehoug, Oslo

- Moren, S., 1904 (1967), *Storskogen. Forteljing*, 6. opplag, skuleutgåve ved Sigmund Moren – skjønnlitteratur i skolen, Aschehoug, Oslo
- Moren, S., 1904 (1971), *Storskogen. Forteljing*, 6. opplag, Aschehoug, Oslo
- Moren, S., 1904 (1975), *Storskogen. Forteljing*, 7. opplag, Skuleutgåve ved Sigmund Moren, Aschehoug, Oslo
- Moren, S., 1904, *Storskogen. Forteljing*, Aschehoug, Kristiania
- Moren, S., 1907 (1922), *Svartelva. Forteljing*, 3. opplag, Aschehoug, Kristiania
- Moren, S., 1907, *Svartelva. Forteljing*, 2. opplag, Aschehoug, Kristiania
- Moren, S., 1907, *Svartelva. Forteljing*, Aschehoug, Kristiania
- Moren, S., 1909, *Aust or markom. Skildringar fraa skogane*, Aschehoug, Kristiania
- Moren, S., 1909, *Den store tømmerdrifta. Forteljingar for born*, Aschehoug, Kristiania
- Moren, S., 1915, *Dei morlause gutane i Skardfjellet. Forteljingar for born*, Aschehoug, Kristiania
- Moren, S., 1915, *Storskoven. En Fortælling*, BlaabøgerneKronebøger, Aschehoug, Kjøbenhavn
- Moren, S., 1924, *Garden og bygda*, Aschehoug, Kristiania
- Moren, S., 1925, *Grøndalskongen*, Aschehoug, Oslo
- Moren, S., 1925, *Stórvidi*, Akureyri
- Moren, S., 1926, *Vegaskile*, Aschehoug, Oslo
- Moren, S., 1930, *I vårvinna. 30 år i ungdomslaget*, Aschehoug, Oslo
- Moren, S., 1938, *Møte og minne*, Aschehoug, Oslo
- Moren, S., 1946, *Bærinn og byggðin*, Feðgarnir á Breiðabóli, Bókaútgáfan Norðri H.F, Island
- Moren, Sigmund., 1968, «Sven Moren», i Sven Moren, *Storskogen*, Aschehoug, Oslo
- Moren, Sigmund., 1975, «Sven Moren», i Sven Moren, *Storskogen*, Aschehoug, Oslo
- Myrvang, B., 2011, *Trysil kirke 150 år. 1861-2011*, Trysil menighetsråd, Trysil
- Mæhle, L. (red.), 1978, *Norsk litterær årbok*, det norske samlaget, Oslo
- Nettun, R. N., (1975) 1995, «Generasjonen fra 1890-årene», i E. Beyer (red.), *Norges litteraturhistorie*, bind 4, Cappelen, Oslo
- Ruge, H., 1925, *Norsk litteraturhistorie for gymnasiet*, Cappelen, Oslo
- Ruge, H., 1941, *Norsk litteraturhistorie for gymnasiet*, Cappelen, Oslo
- Røberg, E., 2009, «Fløterminner fra Eskildsåa», i F. Moen, A. Nyberg, O. O. Flermoen, O. Bækkevold, S. Løvåsen m.fl., *Fløterhistorier fra Trysil. Fløterne og fløteranleggene*, Trysil-Knut skimuseum og opplevelsessenter, Trysil
- Seip, J. A., 1981, *Utsikt over Norges historie. 2: Tidsrommet ca. 1850-1884*, Gyldendal, Oslo

- Svedjedal, J., 1997, «Det litteratursociologiska perspektivet. Om en forskningstradition och dess grundantaganden», i L. Furuland og J. Svedjedal (red.), *Litteratursociologi. Texter om litteratur och samhälle*, Studentlitteratur, Lund
- Sveen, Å., 2003, «Den litterære bygden (Trysil)», i *Alfarheim. Årbok for Elverum*, nr. 17, Elverum historielag, Elverum
- Tveterås, H. L. og E. Tveterås, 1996, *Boken lever. Norsk bokbransje etter 1900*, i *Den norske bokhandels historie*, Den norske Bokhandlerforening og Den norske Forleggerforening, Cappelen, Oslo
- Vesaas, H. M., 1951, *Sven Moren og heimen hans*, Aschehough, Oslo
- Vestheim, G., 1978, «Bonde og arbeidar i Sven Morens mellomkrigsromaner», i L. Mæhle (red.), *Norsk litterær årbok*, det norske samlaget, Oslo
- Vevstad, A., 1991, *Trysil Kommuneskoger 100 år*, Trysil
- Wergeland, H. V., 1977, *Vekse seg inn i verda. Barnebøkene til Sven Moren. Analyse og leseundersøking*, hovedoppgave UIO, Oslo

Aviser

- Aftenposten*, 12.11.1904
- Aftenposten*, 13.11.1904
- Aftenposten*, 25.11.1904
- Aftenposten*, 06.12.1904
- Aftenposten*, 13.12.1904
- Aftenposten*, 19.03.1918
- Aftenposten*, 07.11.1918
- Firda Folkeblad*, 13.10.1958, «`Storskogen` i ny utgåve»
- Firda Folkeblad*, 05.07.1932, «Udyrka vidder i landet vaart.»
- Grimstad, I., 1952, «Gjev oss Sven Morens skrifter i utval», i *Østlendingen*, 11.07.1952
- Hamar Arbeiderblad*, 25.10.1971, «Hele Trysil var sammen om å minnes Sven Moren»
- Indheredsposten*, 26.09.1917, «En svensk digter om Sven Moren»
- Indtrøndelagen*, 20.10.1917, «Minne og maal. Tale av Sven Moren i Bondeungdsomslaget i Kristiania.»
- Landsverk, J., 1996, «Heimstaddiktar fyller 125 år», i *Dag og tid*, 24.10.1996
- Moren, S., 1921, «Andre folk – og vi», i *Firda Folkeblad*, 03.11.1921
- Nordre bergenhus folkeblad*, 12.12.1908, «Rett so, ja»,
- Østlendingen*, 11.10.1958, «Sven Morens roman `Storskogen` i ny utgåve»

Østlendingen, 23.12.1975, «Storskogen»

Østlendingen, 28.10.1996, «Takknemlige tryslinger feiret Sven Moren»

Internett

Askheim, S., 2005-2007 (2013), «Skole og utdanning i Norge», i P. Henriksen (red.), *Store norske leksikon*, Kunnskapsforlaget, Oslo, http://snl.no/Skole_og_utdanning_i_Norge, (20.04.2013)

Digitalarkivet, «Folketeljinga frå 1900», <http://digitalarkivet.no/cgi-win/WebReg.exe?slag=vislista®ister=gardsnavn&amt=2>, (03.04.2013)

Evensen, A., T. Skjeggestad, W. Haugli og M. Aukrust, 2005-2007 (2011), «fengsel-fengselsstraff i Norge», i P. Henriksen (red.), *Store norske leksikon*, Kunnskapsforlaget, Oslo, <http://snl.no/fengsel/fengselsstraff%20i%20Norge>, (17.04.2013)

Henriksen, P. (red.), 2005-2007, «bonde», i *Store norske leksikon*, Kunnskapsforlaget, Oslo, <http://snl.no/bonde>, (20.04.13)

Henriksen, P. (red.), 2005-2007, «folkeskolen», i *Store norske leksikon*, Kunnskapsforlaget, Oslo, <http://snl.no/folkeskolen>, (20.04.13)

Kunnskapsdepartementer og NTNU, *BIBSYS*, <http://ask.bibsys.no/ask/action/result?kilde=biblio&q=Moren%2C+Sven>, (10.01.2013)

Mongstad-Kvammen, I. (red.) og B. H. Hovde (red.), 2013, *Nettbibelen*, Bibelselskapet/Verbum forlag, Oslo, <http://www.bibel.no/Nettbibelen>, (19.04.2013)

Nasjonallibloteket, *Bibliografi over norsk litteraturforskning*, <http://www.nb.no/baser/littforsk/>, (10.01.2013)

Nasjonallibloteket, *bokhylla.no*, <http://www.nb.no/>, (20.01.2013)

Statens kartverk, *se stedsnavn*, <http://www.statkart.no/Kart/Kartverksted/Stedsnavnsok/>, (03.04.2013)

Universitetet i Oslo, *Norsk ordbok 2014*

http://no2014.uio.no/perl/ordbok/no2014_resultatliste.cgi?teller=&soek=p%C3%B8lse&-8&did=1032602&tid=1132&type=a&to=rygg, (03.04.2013)